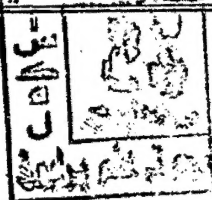

گل عرساڻي

ٻاراڻي سيريز (1)

نئون چٽيه لکھو

(ٻاراڻو ناول)

ڊاڪٽر شمس الدين عرساڻي

سنڌي ساهت گهر
حيدرآباد سنڌ

(حق ۽ واسطا اداري وٽ محفوظ)

نالو: نئون چٽيه لکڻو
ليکڪ: ڊاڪٽر شمس الدين عرساڻي
موضوع: ٻاراڻو ناول
ڇاپو: پهريون

ڇپجڻ جي تاريخ آڪٽوبر 1993ع

سنڌي ساهت گهر - ٻاراڻي سيريز (1)

قيمت - / 10

(ڏهه روپيا فقط)

NAOON CHATEEH LAKHNO

(Children's Novel)

By: Dr. SHAMAS DIN URSANI

Published by: NAZ SANAI

Sindhi Sahat Ghar, 3, Nizam lodge

Gari Khato, Hyderabad, Sindh

Children Seris, Book No:1

July-1993

Page copy-10/-

په اکر

سنڌي ۽ ڀارتي ادب جي تمام گهڻي ڪوٺ آهي. ان ڏانهن ڪوبه ڌيان نه ٿو ڏنو وڃي. جنهن ڪري پڙهڻ سان دلچسپي رکندڙ ٻارڙا اردو يا ٻين ٻولين ۾ ڪتاب پڙهي، پنهنجي پڙهڻ واري خواهش پوري ڪن ٿا. جنهن جا پراثر اسان جي سڄي ادب تي پون ٿا. ڇو ته بنيادي طور، پڙهڻ ڏانهن دلچسپي واري عمر ۾ جڏهن ٻار پنهنجي اها اڃا جهڻڻ لاءِ جستجو ۽ جاکوڙ ڪري ٿو ته پنهنجي ٻوليءَ جو چشمو خالي ڏسي هو ٻين ٻولين جي چشمي مان اها اڃا جهڻڻ ٿو ۽ جيئن هو وڏو ٿئي ٿو ته پنهنجي ٻوليءَ جو ادب پڙهڻ کان پري ٿورهي. جنهن ڪري اسان وٽ پڙهندڙن جو حلقو اڏو وسيع ناهي. ان ڪري اهو حلقو وڌائڻ لاءِ سڀ کان پهرين اسان کي، اسان جي ٻارڙن لاءِ علمي، ادبي ۽ سائنسي ڪتاب تيار ڪرڻا پوندا ۽ اسان کي پنهنجي ٻارڙن کي هر اهو ڪتاب پنهنجي ٻوليءَ ۾ نه رڳو فراهم ڪرڻو پوندو پر هر وقت مارڪيٽ ۾ موجود رکڻو پوندو، جيئن اسان جو هر ايندڙ نسل ان کي پڙهي، ان مان لاپ حاصل ڪندو رهي. ٻارڙن جي دلچسپيءَ لاءِ ٻين ٻولين مان به بهترين ڪتاب ترجمو ڪرايا وڃن ۽ هر ان موضوع تي مواد آندو وڃي، جنهن جي اسان جي ٻار کي گهرج آهي.

”سنڌي ساهت گهر“ طرفان سنڌيءَ ۾ ٻاراڻي ادب کي وڌائڻ لاءِ هڪ جامع ۽ پريور رٿا تيار ڪئي وئي آهي. جنهن تحت، سنڌيءَ ۾ ٻاراڻي ادب جا لاتعداد ڪتاب ڇپائڻ لاءِ ڪم

ڪيو ويندو. ان سلسلي ۾ اداري پاران ٻارڙن لاءِ ماهوار رسالو ”گلستان“ پڻ جاري ڪيو ويو آهي. جيڪو ٻارڙن ۾ ڏينهنون ڏينهن مقبوليت حاصل ڪندو پيو وڃي.

اسان پنهنجي هر ساجهه ۽ سمجهه رکندڙ دوست مان اها توقع ٿا رکون ته هو اسان سان ان ڪم جي تڪميل لاءِ، اسان کي نه رڳو مشورا ۽ تجويزون ڏيندو پر ڪلهوڪلهي ۾ ملائي، عملي ڪم ڪري، خدمت ڪندو ۽ اسان جي ٻارڙن لاءِ ڪو نه ڪو بهترين ڪتاب تيار ڪري وٺندو.

آسروند

ناز سنائي

۲۳ - آڪٽوبر ۱۹۹۲ع

20 - صائم پلازا،

هالا ناڪو - حيدرآباد سنڌ.

نئون چٽيه لکڻو

چٽيه لکڻي نالي هڪ چوڪر جو لوڪ ڪهاڻيون پر هر ڪنهن ذڪر پڙهين هونديو. اهو ڪردار سنڌي ماڻهن ۾ ڏاڍو مقبول نرهيو آهي. هن جي ساعت چترهيل ۽ بخت بالا هونديو هو، تنهنڪري جنهن، ظاهري طور نامڪن ڪم ۾ هٿ وجهندو هو، سو به سولو ٿي پوندو هوس ۽ ڏکون آزمائش ۽ مشڪلاتن مان پار نڪري مقصد کي حاصل ڪندو هو. ايتريقدر جو بادشاهه جي ڌيءَ سان شادي ڪرڻ واري خواهش به پوري ٿي ٿيس. اهو آکاڻيون وارو اڳين جڳ جو چٽيه لکڻو هو، پر هن ناول ۾ جنهن چٽيه لکي، جو ذڪر آهي، سو خيالي انسان هئڻ بدران اسان جي سچي، پچي ”هڻ پٽ واري دنيا“ جو چوڪر آهي. هي به نهايت غريب، سادو ۽ بي وسيلو چوڪر آهي. عقل گهٽ پر اثرپنگ ضرور آهي. ان ڪري هر آزمائش ۾ بنان سوچ سمجهه جي ٽپي پوي ٿو. سندس قسمت ضرور آهي يا اٽل ارادو جيڪو هن جي ڪاميابيءَ جو سبب بنجي ٿو.

(۱)

هن جو نالو سدورو هو. هو ارڙهن سالن جو جوان چوڪرو هو. هڪڙي ماءُ کان سواءِ سندس ٻيو ڪوبه مٿ ماڻ ڪونه هو، عيد جي چنڊ واري رات جو ڄائو هو. ان وقت سڀني اٺين چيو ته: ”هي چوڪر ڏاڍو بخت وارو ٿيندو“ مٿي به ڪن ۾ ٻانگ ڏيندي

”سدور“ نالو مرکيس. پئس به خوشيءَ مان اچلون ڏيندي چون
لڳن ته ”منهنجو هي پٽ چٽيه لکڻو ٿيندو ۽ وڏي دولت، عزت ۽
ناموس کمايندو.“

پر ٿيو اٺون جو ننڍي هوندي ئي هن جو بخت سهي پيو،
هو اڃا پنجين ڪلاس ۾ پڙهندو هو، جو پئس ڪنهن حادثي ۾ مري
ريو، تڏهن کانئو ئي هن پڙهڻ به ڇڏي ڏنو هو، پيو ڪو گذران
جو وسيلو نه هئڻ ڪري گهر واري ننڍڙي جاءِ به وڪڻي
ڇڏيائون. هاڻي هو پنهنجي ماءُ سان شهر جي لڳ ڪچي آباديءَ ۾،
اچي رهيو هو، جيڪا ”غريب آباد“ جي نالي سان مشهور هئي.

هو جنهن ڪچي جاءِ ۾ رهندو هو، تنهن جي پٽن کي به
پيءُ جو گارو ٿيل هو. گهڻيءَ وارو دس به ڪوڪن جي ڪاڻ
وامرين پٽن مان جڙيل هو، جنهن کي ٽن جي ٽڪرن سان
ڏيکيو ويو هو. هو اتي دس سچو وقت پيو لڏندو ۽ لٽڻ لٽڻ ڪندو
هو. اهڙو ڪچو هوندو هو، جيڪر ڪير نروڙ سان ٻاهران لٽ
هئس ته سچو ئي اچي پٽ تي پوي! سندس گهر ۾ ٻن چنل ڪن، ٽين
جي ڪٽ چڙهيل پراڻي پيٽيءَ ۽ هڪ ٻن صندلون، گهڻا منجي ۽
سينو اربل متن کانسواءِ ٻي ڪابه ملڪيت ڪونه هئي. البت پئس
مهر جوڙ جي پراڻي سائيڪل گهر ۾ پڻ هوندي هئي، جنهن کي هو
پنهنجي سوامي ڪري ڪم آڻيندو هو. سائيڪل جي اٽريل هٿ ۾
ڊيري ٿيل چوڻ مان ڪتر ڪتر جو آواز ٻڌي پاڻي جا ٻار مٿس ڪلون
ڪندا هئا.

هن غريبائي پاڻي جي رهواسين مان ڪي اُٽ گاڏيون هڪليندا هئا ته ڪي وري مل ايريا جي ڪارخانن ۾ مزدوريءَ سان لڳل هئا. ڪجهه وري رڪشائون به هلائيندا هئا. مطلب ته اُتي هر ڪو جوان توڙي مرد پورهيو ڪري ڪمائيندو هو. سندن توڙي ڪٽي ۾ به اهڙي ڪا برڪت هئي جو هر ڪو خوش راضي ڏسبو هو.

جيڪڏهن پاڻي ۾ ڪو بيروزگار هو ته اهو قط سڌورو هو، جو اهڙو ست هوندو هو، جو ڪم سان اصل ڪانه پوندي هئس. اڃا ڪنهن محنت مزدوريءَ ۾ به ڏينهن ۾ ٿيندا هئس ته

اڄڻو جواب ڏئي موٽر هو سوٽر هو ٿي اچي گهر ۾ سهندو هو. ماڻس
ملي کان گهڻائي سڳا ڏاڳا پٿر هائي پاتس. پاڻي مان بيٺن کان پليٽون
پٿر هائي انهن جو پاڻي به پيار يائينس ته من ڪا ڪم سا دل لڳيس ۽
روزيءَ ۾ پير پختو ٿيس! ايتريقدر جو ماڻس پير پنجوءَ وٽ سوا
روپي جي ڳنڍ ٻڌي باس باسي آئي هئي؛ پر چئو ڪٿي جو مٿس اثر
پوي! اصل جهڙو ڪَر گهڙي تان پاڻي وري ويو! سڀ ڪو ائين
چوندو هو ته سدور ڇڏي هٿ حرام ۽ ٿوڻي نه ٿيو ۽ نه ٿيندو!

اڄ ٽيون ڏينهن وري آيو هوس، جو گهر ۾ رلي ٿاڻي ستو
پيو هو. ماڻس به تنگ ٿي جٺ ڦٽ ڪندي لوڻيندي رهيس ته ائين
ڪن چڻڻ مان ڪجهه به نه ورندي، هاڻي ته ڪو پٿر جو ٿڌو به
گهر ۾ ڪونه رهيو آهي، جو وڪڻي پيٽ جو دونهن ڀريون. جي
تون هاڻي ڪاٺ نه لڳندي ته بکن ۾ سري وينداسون، ڏس ڪو
حيا ٿيني ٿو؟ سڀ ننڍا وڏا پيا ڪاٺين، پاڻي جي ٻارن کي ڏسي
به ميس ڪانه ٿي ٿيني؟ هاڻ ڪو ننڍڙو ته ڪونه آهي. ڏاڙهيءَ
سان مٿس اچي ٿيو آهي، جيئن سٺي ڪانه ڇڏيندين تيئن
ڀاڳي تنهنجي پير ڪانه ڇڏيندي.

آخر سدورو ورجي ماڻس کي چوڻ لڳو، ”اٺان، مون
تو کي هزار پيرا چيو آهي ته اٺون تيار وڻو ڏولتند ٿيندس، دولت
مون وٽ پالهن هلي ايندي!“

”تنهنجو اچي مٿس ڦريو آهي، اڃاين سڃاين ڳالهن مان نڪي
وڙي نڪي سري، ڪڪ پيچي ٻه ڪرڻ به توکان ڪونه پڇي،
سو وري هليو آهي پٽ ڏولتند ٿيل.“

”اٺان، تون ڏسجن ته اٺون ڪيئن ٿو پاڻي جي سيني

ماڻهن کان شاهوڪار ٿيان!

آخر سدورو ماءُ جي ڪلڪل کان عاجز اچي پراڻي
سائيڪل تي سوار ٿي شهر ڏانهن روانو ٿي ويو.
سدورو چو وائي تان لنگهي ته سندس نگاهه فت پاڻ ٿي
ويٺل هڪ ڊگهي ڌاڙهي واري پوڙهي ماڻهوءَ تي پئي، جيڪو سائو
جُبو پاتل هو ۽ ڳچيءَ ۾ وڏن شڪن وارو هار پيل هوس. هن جا
وار ڪلهن تائين لٽڪي رهيا هئا، سندس اڳيان پٺ تي ڪارڊ
مرڪيل هئا، ۽ مٿو به ويٺل هو. پٺ سان ننڍڙي تفتي لڳل هئي،
جنهن تي لکيل هو ته:

”پنهجي قسمت کولايو - منو سچ ٻولي ٿو!“

سدورو سائيڪل تان لهي پوڙهي وٽ اچي بيٺو ۽ پيڻ لڳس
ته:

”پنهجي قسمت مٿو ٻڌائيندو!“

پوڙهي چيس ته: ”چوڪرا، تون مروپيو ڏيندين ته منو
توڪي تقدير جو ڳجهه کولي ٻڌائيندو!“
سدورو: ”پلا منو مروپي ڪي ڇا ڪندو؟“
فقير ڪلي چيس ته: ”منو پٺ مروپي مان چوري وٺي
ڪائيندو!“

سدورو: ”چوري ته پنجاهه پيسي ۾ به اچي سگهي ٿي.“
فقير: ”چوڪرا تون ڳالهيون نه ٺاهه، جي توڪي پنهنجي
قسمت ملور ڪرڻي آهي ته مروپيو ڏي.“

”پلا، سوء توکي پنهنجي قسمت ٻڌائي آهي؟! سدورو پيئڻ

لڳو.

فقير ڪاوڙ مان ورائيو: ”نادان، منن پکين کي ملائڪن کان اڏن مليل آهي ته هو پنهنجي پاليندڙ کي ڪجهه به نه ٻڌائيندا. سدوري حيرت مان چيو ته: ”آهي ته فقير چاچا اها عجيب ڳالهه پر مون رت کيسي ۾ مرڳو پنجاهه پسي پئي آهي، جيڪڏهن ان

۾ ڦٽ ٻڌائيندين ته ڀلائي ٿيندي.

فقير چيس: ”جڳو. هيڏانهن ڪر پنجاهه پي.“

سدوري پنجاهه پيا کيئي مان ڪڍي کيس اچي ڏنا، فقير
لکڻ سان فرش تي لڪ لڪ ڪئي ته منو هڪٿو ڪارڊ چنهڀ
۾ وجهي بهي رهيو! فقير ڪارڊ هٿ ۾ وٺي پڙهيو ۽ سدوري کي
مخاطب ٿي پڇڻ لڳو: ”ڇو ڪرا، تنهنجو نالو ڇا آهي؟“
”سدورو“

”اهڙو به برابر سدورو، جهڙو نالو اٿئي تهڙو ڀاڳ اٿئي!
ڪارڊ ۾ لکيل آهي ته تون چٽيه لکڻو آهين! هڪ مهيني
کانپوءِ تنهنجي قسمت ڪلڻ واري آهي، توکي هڪ وڏو خزانو هٿ
ايندو ۽ پوءِ پاڻي جي وڏي ماڻهوءَ جي گهران تنهنجي شادي
ٿيندي.“

سدوري خوشيءَ مان ٽپ ڏيندي پڇيو: ”سچ؟“

”ها، پر توکي ڪنهن بهتل درويش جي ڏامن جهڙي
پوندي، جنهن جي ٻڌايل ترڪيب تي عمل ڪرڻ سان ئي تنهنجو
مطلب پورو ٿي سگهندو!“

سدورو اهو انڪشاف ٻڌي ڪپڙن ۾ نٿي ماريو ۽ هڪدم
سائيڪل تي سوار ٿي ماءُ کي خوشخبري ٻڌائڻ هليو ويو.

(۲)

غريب آباد محلي ۾ پڪي ۽ وڏي جاءِ ڏاڍا بخشڻ جي هئي.
هو پاڻي منجهه مٿرن ۾ شاهوڪار شخص هو، جنهنڪري سڀني جو
چڱو مٿس به هوڻي سمجهو ويندو هو. هن جي پڪي سينٽ جي
جاءِ هئي، جنهن جي اڳيان وڏو اڱڻ هوندو هو. اڱڻ مان هڪ
ڏاڪڻ لٽي ماڻيءَ ڏانهن ويندي هئي، هن پاڻي ۾ ڪيترا ڏڪان

سواٽر تي ڏنل هئا. مرڪشائون هونديون هئس. ان کان سواءِ آمدني جا ٻيا به ڪيترا ذريعا هوندا هئس. کيس فقط هڪڙي سڪيلڌي ڌيءَ هوندي هئي، جنهن سان گهر ۾ ماءُ ۽ پٽيون گڏ رهنديون هيون. دادا بخشل جي ڌيءَ جو نالو ڪڪان هوندو هو. هوءَ چوڏهن سالن جي سهڻي سڄاڻڙي چوڪري هوندي هئي. پاڻي جون چوڪريون کيس چُرچي مان ”ڪان ڪان!“ ڪري سڏينديون هيون. هڪڙي چٽي چوندي هئي ته ”ڪانگ ڪين لنوي؟“ ته ٻي چٽي وري هڪدم زور سا چوندي هئي ڪان ڪان!“ ائين ڪڪان کي سڏينديون ۽ مٿس ڪلنديون هيون. جنهن تان هن کي چٽر لڳندي هئي.

ان ڏينهن شام جو جنرل اسٽور تي ڪڪان پنهنجي

ساهڙين سان بيٺي هئي. ڪجهه مايون پاڻي جي نل تان باڻيون ۾ پاڻي ڀري نريون هيون. ايتري ۾ سدورو به ڪٿان اچي ظاهر ٿيو. هن ڪراني جي دڪان تان گهر لاءِ ڪجهه شيون ورتيون. کيس بلو رنگ جي پينٽ پاتل هئي، جنهن جا پانچا پيرن کان مٿي ڪُڇيل هئا. ڳچيءَ ۾ هڪڙو رومان به ٻڌو هوائون. اڄ هو ڏاڍو خوش پئي ڏٺو. سودو وٺي هلڻ لڳو ته اوچتو سندس نظر ڪڪان تي پئي. کيس ياد پيو ته جوتشي چيو هو ته پاڻي جي وڏي ماڻهوءَ جي ڌيءَ سان هن جي شادي ٿيندي. هو يڪايڪ سڀني وڃائي زور زور سان ڳاڻڻ لڳو.

ڪليا قست منهنجي جا ستارا،
 چتونءَ سليا سڀ رانر نيارا،
 ڪان ڪان نه ڪر ڪانو ڪارا!
 اهو ٻڌي چوڪريون ڪڪان تان ڪلڻ لڳيون ۽ هوءِ
 مردنڻهار ڪي ٿي ويندي، دل تي بيلل مائين مان هڪڙي چٽي
 مدوري ڪي هڪل ڪندي چيو:
 ”ٿا ڪو ڌيان ڪر، نياڻين سياڻين جو به شرر ڪونه ٿو
 ٿين!“
 ويچارو سندن رو هڪو ٻڪو ٿي ويو. هن ڪي ڪڪان

وڻندي ته ضرور هئي، پر کيس اها خبر هرگز نه هئي ته ڪو
ساهيڙيون ڪڪان کي ”ڪان ڪان“ به چونديون آهن! هو
اتان اٿڻ پُڇ پائي ڀڳو، جڻ تي اتي ڪو بيل ئي ڪونه هو!!

(۳)

جمي جو ڏينهن هو. سڀني مزدور ۽ ڪمي موڪل ڪري
پاڙي ۾ ويٺا هئا. سدوري جي ماءُ وري پني پاڙي ۾ ڪمر سان
ريل هني. ارڙو هاهاڪار پڇي وئي، بلو، ڪدن، گلڻ، ڏنل ۽ فضل
گهوڙون ڪندا سنهي گهٽيءَ مان ڌوڪ ڌوڪان ڪندا ويا. بلو
پهلوان بت جو ڦيڻو هو ۽ پيٽ جي مڪي ٻاهر نڪتل هئس.
هڪاري وڏين ڀُڄن ڪري پوائنٽو لڳي رهيو هو. ننڍڙين
ننڍڙين اکين جا تارا سرخ ٿي ويا هئس. سندس اُڏي پيل منهن
تان هڪڙو رنگ آيو پني ته پيو ويو پني. هو مڪني هاڻي وانگر
هلندو ڌرتي ڌوڏيندو لڻ سان نرمين وڃائيندو وڃي رهيو هو.
”ڪٿي آهي ناسراد چوري جي اها مجال؟“

اهو ڏکي بانر ٿولو، جنهن ٿي ڏٺو، تنهن جو ساهه لڪيءَ
۾ اٽڪي ٿي پيو ته شان آفت منهنجي گهر مٿان نه ڪڙڪي، پر
جنهن جي گهر کان اڳتي نڪري ٿي ويا، سو خوشيءَ مان ٽينگ ٿيا
ڏيندو سندن پٺيان ٿي لڳو ته ڏسي ته ڪيڙيون پني ڪنهن کي ٿا
پيري بنائين؟

نيٺ اهو ٿولو هڪ ڪچي گهر سامهون رُڪجي بيٺي رهيو.
در جي سِيرن مان اندران سامان صاف پني ڏٺو. ڇڳل واڻ جون
گئون، گهڙا منجيءَ تي ڍڪڻ لڌل ڏٺا ۽ پيو سڀ ڪجهه.
”اڙي سدورا“ بلوءَ لڻ ڌرواڙي تي هڻندي زور سان

راکو ڪيو.

اندر شايد ٻي ڪابه پهر ڪانه هئي.

”ڪهڙو آهي؟“ هڪدم اندران آواز آيو.

”ٿورو ٻاهر ته نڪر پيو.“ بلوءَ کي ٿي هٿ گهاٽو.

ڌرم مان سير ٿي ۽ سدوري جهاتي پاڻي ٿوري منهن جهلڪ ڪڍي. بلو پهلو سان ست اٺ چٽا چاٽڙا ڏسي ڊڄي ويو. هو دروازو بند ڪري اندر اچڻ وارو ٿي هو ته بلو کيس ڳچيءَ کان جهلي گينداڙي ٻاهر ڪڍيو.

”هلا ٿي بدسائڻ!“

بلوءَ کيس کڏن وٽ ڌڪيو. کڏن کيس گلڻ ڏانهن موڪليو، گلڻ وري اها امانت ڏنل کي ڏني. ڏنل کيس ڪٿي فضل ڏانهن اچيو. انهن ڌڪبو وري بلوءَ جي هٿ چڙهيو. هن نه ڏٺو اولو نه سولو لڪا جو لٽ ڪيائينس ته فضل جي ٺنگن ۾ وڃي لڪو. فضل ڪنڊي کيس ٺنگن کان ڇڪي ٻاهر ڪڍيو ۽ اچي ٻچي ڪري شان هيٺ ڦٽو ڪيائينس. سدورو کڏن سان وڃي ٽڪريو ۽ اڏڻو ٿي پيو هو تڏهن ٻن چئن هن جا هٿ پويان ڪري مريءَ سان مضبوط ڪري ٻڌا ۽ پوءِ کيس ڌڪو ڏئي بلوءَ ڏانهن اچايائون.

هاڻي هو بلو پهلو سان سامهون بيٺو هو. هن کيس ڇيد ڪرڻ وارين تيز نگاهن سان ڏٺو ۽ سدورو هڪ منٽ تائين به ساڻس اکيون ملائي نه سگهيو. هو عجيب ٻڌڻي جي حالت ۾ هو ۽ کيس سمجهه ۾ نٿي آيو ته هي سڀ ساڻس ڇو ٿي رهيو آهي؟ هو سندس گهر تي ڇو حملو ڪري آيا آهن؟ هن کي بيدرديءَ سان ڇو ماريو پيو

وڃي؟ اڃا هو نريان کولي ڪجهه پيئي، تنهن کان اڳيئي بلو پهلو ان سندس ڪلهي تي هٿ رکيو ۽ ڏاڍي مري سان پيئڻ لڳو.
 ”اٿري، چوراءِ، توکي هن پاڻي ۾ آڻي گهڻو وقت ٿيو آهي؟“

”اهوئي سال ڏيڍ!“ سدوري هيجي جواب ڏنو.
 ”هتي آئي اڃا جمو جمو اٺ ڏينهن ٿيا اٿئي؟“ هو چين کي تاءِ ڏئي مڪرائڻ لڳو. ”مون کي سڃاڻين ٿو؟“
 ”ها!“ سدوري کي خطرو محسوس ٿيڻ لڳو.
 ”اٿري، بي شرع پرايڻ ڄاين کي ڇيڙيندي شرع ٿئي اچيني؟“

سدوري کي اڃا به ڪجهه سمجهه ۾ نه آيو. هو ڏڪندي ڏڪندي چوڻ لڳو.
 ”پر، منهنجو ڪو ڏوهه به هجي.“
 ”اٿري بي شرع ڇو دادا بخشڻ جي ڌيءَ کي تو کونه ڇيڙيو هو؟“

دادا جي ڌيءَ جو نالو ٻڌي سدوري کي اکين اڳيان آنڌاري اچي وئي. کيس اها ته خبر هئي ته ڪڪان سندس ڌيءَ هئي، پر جيڪي ڪجهه ٿي چڪو هو، ان ۾ سندس تير جيترو به ڏوهه نه هو. اها خطا ته کانئس بي خياليءَ ۾ ٿي وئي هئي.
 پر بلو پهلو ان دادا جو پاليل غنڊو هو، تنهن ڪابه سندس هجت نه ٻڌي، اٿلڻ پاڻي جا پيا ماڻهو سرُ خرو ٿيڻ لاءِ اُٻتيون سُبتيون ڳالهيون ڪرڻ لڳا. هڪٿرو اچي ڏاڙهيءَ وارو سفيد ڪوٽر ڳالهائڻ لڳو.

”بابا، ڪهڙو نه نرمانو اچي ويو آهي اسين ته نياڻي
سياڻي اڳيان گوڻگي ڳانءُ ٿي ويندا هئاسون. ڪا چوڪري ايندي
ڏسي جوان ويچارا اڪيون ڪئي نروڻ پڻ ڳائيندا هئا“
هنن پيرسڻ وري ٻيو ڦٽاڪو چوڻ لڳو. ”توبهه ڪريو
ڪهڙو اڳهائڙو نرمانو آهي. اسان جي نرمانن پڻ ڏاڏرهن سان اچي
مٿس ٿيندا هئا ته به اها خبر نه پوندي هئي ته شادي ڇا ٿيندي
آهي؟“

سدوري ڦلهڙو منهن بنائي چيو: ”پر ڏاڏا ان پڻ ڪنهنجو
ڪهڙو قصورا توهان شاديءَ کان پوءِ خبر هئا ته ضرور ڪنهن
شرارتي ڏاڏيءَ جي ڪن پڻ ڦوڪ وجهي سجهايو هوندو.
اهو ٻڌي پيا بي اختيار تهڪ ڏئي کلڻ لڳا ۽ پوڙهن وٽس
ٻاڻيءَ کان ٻاهر نڪري ويو. ”اٿري چپ ڪر واترادا شرارتنو
اچي وڏن سامهون بي شرمائيءَ جون ڳالهيون ڪندي؟“
بلوءَ ڪٽرڪيدار آواز ڪڍيو ”اٿري هن چورن جي
بڪ ٽڪ چو پيا ٻڌو، جيئن ڏاڏا بخشڻ چيو آهي، تيئن حڪم جي
تميل ڪريو.“

هڪدم به چٽا ڊوڙيندا ويا ۽ پنجن منٽن پڻ هڪٿي ڏهري
ڦڙي گڏهه گيلهي آيا ۽ پاڻ سان تنو به آندائون. هاڻي حڪم ٿيو ته
گهٽائي منهن ڪارو ڪريو. بنان دير جي ائين ڪيو ويو. بلو
وري اڪيون ڦوٽاري رعب مان چوڻ لڳو. ”سدورا هن گڏهه تي
ويهو سڄي محلي جو چڪر لڳاءُ ۽ ڏس جيڪڏهن ضرور به ڀڄڻ جي
ڪوشش ڪئي ته ٿيون هتي توکي پٽ ڪري ڇڏينداسون.“
سدوري جا هٿ ته اڳتي ٻڌل هئا ۽ هاڻي ٿيون جي پاڇي پڻ

کيس گڏهه تي سوار ڪيو ويو. هن ڪابه چُون چُرا نه ڪئي.

ڪارڻئون سدورو گڏهه تي ويٺل هو. هڪٿرو چڻو اڳيان
اڳيان مرسيءَ کان چڪي گڏهه کي هڪليندو هليو. پٺيان پٺيان
پاڻڙي جا ٻار ٽائريون وڄائيندا. ”اهو اهو“ ڪندا
هلي رهيا هئا. جن جي پويان وري پوڙها ۽ جوان ڪڳيون هڻندا
هلي رهيا هئا. پوڙها نرمان جي بي حياتيءَ جو ماته ڪندا هلي رهيا

هئا ته جوان وري بلوڙ جي پهلوانيءَ جي ساراهه مان نٿي ڏاڍا. ڪي وري دادا بخشڻ جي وڏو ماڻهپي جو تراڳ آلاپي رهيا هئا.

”پلا دادا بخشڻ جي ڌيءَ کي چيئرڻ ڪو چرچو ته ناهي؟ پنهنجي شڪل شيئي ۾ ڏئي هٽائون. پوئڙي جهڙي شڪل ته اٿس.“
”گڏهه ڪنهن جاءِ جو“ ڪنهن ماڻهوءَ آهستي گار ڪڍي.

”اٿري يار، ويچارِي سان گهڻي ٿي آهي“ ڪنهن جوان همدرديءَ جو آلاپ ڪڍيو. سدوري تي آهي اوانر ڪٽهندڙ تيل جيان پنجهي رهيا هئا. جيڪي هو برداشت ڪري رهيو هو.

جلوس سڄي محلي جو گشت لڳائيندو دادا جي گهر وٽ پهتو، جتي هو گهر جي ٻاهران ڪٽسيون رکيو هن تن چچن سان ويٺو هو. هو چچن کي سروي رهيو هو ۽ چچن تي سڪراحت هئس. جلوس سندس اڳيان اچي بيهي رهيو.

”بس هاڻي هن سوئر کي ڇڏي ڏيو.“

سدورو ڪنڌ جهڪائيندو پنهنجي گهر ڏانهن هلڻ لڳو ته پٺيان ڪن ۾ اوانر پيس ته ”اهو پهريون چانس اٿئي ان ڪري ڇڏي ٿو ڏيان، پر جي پاڙي ۾ وري ڪا اهڙي حرڪت ڪئي اٿئي ته لت تي لت رکي گوشت ڪٽڻ کي ڏيندو سانءِ..... سڄهني.“

دادا بخشڻ ۾ ان جي غلبن سدوري جي وڏي بي عزتي ڪئي هئي. هو شرر ۾ ڏک کان منهن وٺي رهيو، منجهيءَ تي پنجهي رهيو. ٿوري ڳالهه مان ڳالهو ٿرو ٿي پيو هو. دماغ ۾ وڙو ڪري اها ڳالهه پني آيس ته هن ڪجهه به نه ڪيو هو. هن ته رڳو پنهنجي منهن کانو ڳايو هو.

گليا منهنجي قسٽ جا ستارا.
چتونءَ سٺيا سڀ برائو سارا.
ڪان ڪان نه ڪر ڪاٺو ڪارا!
ديجانهس ڪڪان اها ڳالهه وڃي گهر ۾ ڪٿي. اٿري مون
مون توکي ڇا چيس؟ ڪاٺو ته ڳاٽو پئي. هاڻي ڳايون به نه ڇا؟ ڏاڍو
پاڻ کي شهر وارو ٿي سمجهي. منهنجو به جلديءَ ۾ پاڳ ڪڍڻ وارو
آهي. پوءِ ڏسان ته ڪيئن ٿي مون کان بچي. بخشڻ دادا تون اهو
هرگز نه سمجه ته اٺون ڪو لاهه لٿر هوندو آهيان. اهڙو پاڻي
اٺون به ڪونه آهيان جو ماڻ ڪري ويهي رهندس. مان توکان
گڏهه تي چاڙهڻ جو بدلو ضرور وٺندس.

(۲)

سدورو گت ٿي اونڌي منهن ڏئي پيو هو، جو ڏسڻ جي
ٻاهران ڪنهن سڃاڻڻ آواز ۾ سڏيو.
”او سدورا.....!“
پر هن ڪجهه به نه ٻڌو.
جڏهن به ٿي واکاڻ ٿيا تڏهن ماڻس ڪلهو لوڏيندي چيس.
”ٻاهر منار پيو سڏيو.“
”ڪير آهي امان؟“
”ابا اهو مار پيو منار هو ٺٽو پيو ڪير؟“
سدورو ٻاهر نڪري ويو.

عريب آباد محلي ۾ رهڻ کان پوءِ سدوري جي دوستي منار
سان ٿي هئي، جو سندس گهر کان ٻه گهٽيو پري ٿورو رهندو هو.
هو جيئو ٿيڪ مرڪڻا هلائي روريزي ڪرائيندو هو ته ٻه اعمال

سنوري وانگر ئي پيٽرا هوندا هئس. سڀ چوندا هئا ته هڪٿري چنڊي پئي چنڊي کي ڳولي وڃي لڌو آهي. پر ايترو سو ضرور مڃيو ته هو هوندو سنوري جو سچو همدرد هو. منار سنوري کي مرڪڻا هلائڻ به سڳاري هئي.

”اٿري يار! اچڻ جو واعدو ڪري ڪيڏانهن غارت ٿي وڻين؟ تنهنجي انتظار ۾ ڪيتريون سواريون هتان ڇڏي ڏنڊ“
منار يڪ ساھيءَ چئي ويو.

سنورو اڳيانس ماڻ ڪيو بت ٿيو بيٺو هو. چڻ ته ڪجهه به نه ٻڌو هيس.

”اٿون بت ٿيو ڇو بيٺو آهون؟ ڪڇيون پڇيون ڇو نه ٿو؟“

منار عجب مان ڏانهن ٺهاري ندي چيو.

”هي هي تنهنجي منهن تي ڪارڻ جا لينگها ڇا جا آھن؟“

”تنهنجي ڪٽي جو ڪٽو“

”ڇا جو ڪٽو لوڙيو اٿئي؟“

”مون کان نه پڇ“ سنوري جي اهاڻي نه مان نه مان لڳي

پئي هئي.

”نيٺ به ڳالهه ڇا آهي؟ ڪنهن سان ڪو جهيٽو ٿيو اٿئي

ڇا؟“

”پلا يار، مون جهيٽو گيدي ڪنهن سان وڙهندو؟“

سنوري وري به چپن کي چٽو لائي ڇڏيو. پر جڏهن

منار گهڻو غور ڀريس تڏهن س س روڻهار ڪو ٿي سچو واقعو سرشتو ڏهرايو.

منار ڄاتو ٿي ته داڏا بخش تيار ڏاڍو مٿس آهي ۽ سائس پڻ جهڙي تهڙي جي جاءِ ناهي. پير وري به سدوري جي دلجوئي خاطر نار هڻڻ لڳو.

”مان پالهن ڏسندوسانس اهو استاد ٿيندو ڪهڙي باغ جي موري آهي؟“

هو ٻئي سامهون هڪ ڌڪيءَ تي ويهي رهيا. منار هڪ تلوار چاپ پيڙي وات ۾ وجهي ڏکائڻ لاءِ ماڇس جي تيلي ٻاري. سدوري به پيڙي کانئس وٺي چين سان لڳائي ساڳي تيليءَ مان ڏکائي. ٻه ٽي سؤٽا زور سان هڻي پيڙي اڇلائي ڇڏي. ڄڻ ته ان مان کيس ڪابه لذت نه آئي هجي. هو ٻئي ڇپ چاپ ويٺا هئا، پر منار کان وڌيڪ ماک نه ٿي سگهي ۽ وري به ڪڇڻ پڇڻ لڳو.

”هائي هتي ڪيائين ويٺو هوندين؟“

”يار، ڇا ڪريان ڪجهه به سمجهه ۾ نٿو اچي.“ سدوري

بيٺو منهن بنائي پڻ پڻ ڪندي چيو.

”هل ته هلي رڪڻا ڏيارين.“

”ڇو؟“

”ٻن ٽن ڪلاڪن ۾ به ڪجهه نه ڪجهه ڪائي وٺين؟“

”اهڙي ڪائي مان مونکي ڇا سڻندو؟“

”اٿري، تنهنجو مطلب ڇا آهي؟ مٿو ته ڪونه ڦريو اٿئي؟“

منار حيران ٿيندي چيو.

”تون گهر وڃ، آئون به گهر ٿو هلان.“ سدوري مايوسيءَ

مان اوائر ڪڍيو.

”اٿري گهر وڃي آري تو ويهين ڇا؟ اٺ ته هلون.“

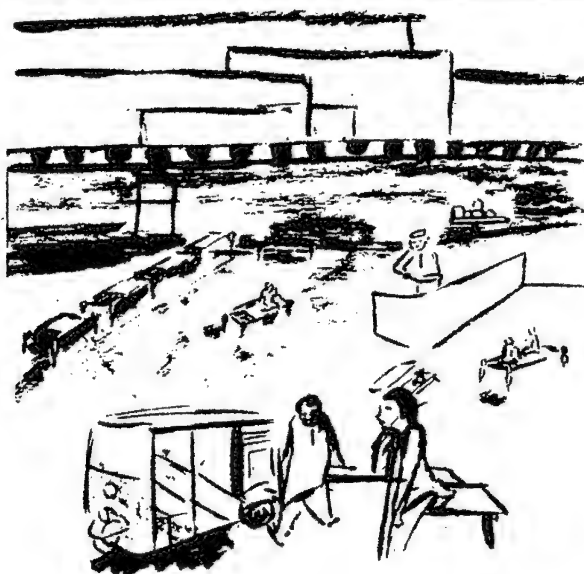
”نه نه مون کي ڪجهه به سمجهه ٿي اچي.“
 ”پر آخر به ڇا ٿو ڪرڻ چاهيو؟“ منار ورجندي چيو.
 ”ڏس آئون جيستائين دادا جي پڇي کان بدلو نه وٺندس
 تيتائون ماڻ ڪري نه ويهندس. جيئن هن مون کي ڪنڌ کڻي هلڻ
 جهڙو نه ڇڏيو آهي. تيئن مان به اهڙي ڪار ڪندو سانس جو
 منهنجي اڳيان ڪنڌ سڌائون جهڪيل هوندس؟“

”اهو ڀلا ڪيئن ٿيندو؟“

”مون توکي ٻڌايو هو ته آئون شاهوڪار ٿيڻ وارو آهيان
 نجومجي فال ڏسي ٻڌايو هو ته آئون برابر چٽيه لکڻو آهيان! بس
 ٿورن ڏينهن جي ڳالهه آهي! پوءِ ويلو ڏس منرا!“
 ”پوءِ ڇا ٿي پوندو؟“

”ٿيندو وري ڇا، ڪڪان مون سان شادي ڪندي. پاڻي
 به دادا جي سڄي لٽي مليا پيٽ ٿي ويندي!“
 ”ڇڱو اٽ چانهه ته پيئون مٿي به سور پئجي ويو آهي.“

منار سدوري کي ٻانهن ۾ هٿ وجهندي چيو.
 ”سدورو منار جي پراسان مرڪشا ۾ ويهي رهيو ۽ منار
 مرڪشا هلائڻ لڳو. هڪ روڊ تي ڪنڊ وٽ لالي جي ڪيبن ٺاهڻ
 جي پاسي کان مرڪشا بيهاريائون. هوئل اڳيان به ٿي بينچون به
 وڇايل هيون. هو هڪ بينچ تي ويهي رهيا ۽ چينڪ آئڻ جو آرڊر
 ڏنائون. هنن پنهنجي چئن پيالينون چين تي رکي چانهه پي پي
 ڪري پي ڇڏي. هو وري سدوري کي گهوارييندو رهيو ۽ چوڻ
 لڳو.“

”يار! وري رولڻ جهڙي شڪل ٺاهي اٿئي؟“ سدوري جي واٽان وري به نڪري ويو.

”ان بدعاش جي پٽ مون کي سڀني اڳيان ڏليل ڪيو آهي!“

هن جي دماغ ۾ اڃا به شايد ڏانگي ۾ گذرندڙ گهي رهيو هو.

”اُٿري يار! تون ڇو ٿو غم ڪرين آئون استاد جي ٻچي کي اهڙي هنڌ ڇڏيندس جتي پاڻي به ڪونه ملندس!“ پوءِ مناسر جهٽ ڏئي اخبار کڻي ورتي، جنهن کي کڻڻ لاءِ ٻئي گرامڪس هٿ وڌايو هو. پوءِ هو خبرون پڙهڻ لڳو.

”ڏاڙيل سڪرنڊ مان هڪ واپاريءَ کي اغوا ڪري

ويا!“

”اها ڪهڙي نئون ڳالهه آهي. اهو ته مرو زراڻو هڪ نه ٻئي
هند لڳو پيو آهي.“

سدوري ورائيو، ”اڳي ڌاڙيل ديور ڪاهي ويندا هئا ۽
هاڻي ماڻهو ڪڍي وڃن ٿا!“
”اڙي راهه! هڪ مرڪشا واري جي جنس تبديل. هو سرد
مان عورت بنجي ويو.“

منار تهڪ ڏئي وڏي واڪي خبر پڙهي ٻڌائي.
”مٿڙي پاڻرو گهٽ لڳندو هوندس ڪو ڏيونگ ڪيو
هوندائون“

سدوري خبر تي تبصرو ڪيو.

”ٽرڪ فوٽ پاٽ تي چڙهي وئي به ماڻهو اُٿل سري پيا.“

منار وري هڪ ٻي چٽي خبر جو سرو پڙهيو.

”بابا هي ٽرڪن وارا جيترا ماڻهو مارين ته انهن کي گلي

چوٽ آهي، باقي اسان پارو شل نه ڪنهن کي رهڻ سائي!“

”پوري خبر پڙهان؟“ منار پڇيو.

”يار، تو اڄ ڪٿي جي وهه ته ڪونه ڪاڏي آهي؟“

سدوري تنگ ٿيندي اخبار ڦري پاسي واري بئچ تي ويٺل شخص
جي هٿ ۾ کڻي جهلائي.

”سائون توهان پڙهو منهنجو مڃالو چٽ ڪري ڇڏيو

اٿس.“

سدوري انهيءَ ساعت منار ڏانهن منهن ڪري رانددارانه

لهجي پر چيو:

”يار سپاڻي جهرات آهي نه؟“

”ها، پوءِ؟“

”يار هل نه، جهنگل شاهه بادشاهه جي مروضي تي حاضري ڀريون. آئون باس باسي اچان. مراد پوري ٿيندي ته پٿر چاڙهي ايندس.“

منار ڳالهه ٻڌي ٿه ٿه ڪري کلڻ لڳو!

”يار مثل پير وري ڪهڙيون سرادون پڄائيندو؟“

سدوري ڪڪ ٿيندي چيو ”ماڻهن سچ ٿا چون ته تون ڦريل آهين“ اٿري پر تون نرندره پير وٽ چو ٿو هليون. اهڙي اٽڪل ٻڌائيندي جو پيٿرائي پار!

”يلا اهڙو پير ڪو سجهي ٿو؟“

”ها، پير هڏو شاهه آهي! ان جون ڪراحتون ٻڌين ته عقل

چرخ ٿي وڃي!“ منار ڳالهه تي غور ڀريندي چيو.

”سچي!“ ڪا هڪڙي ٻڌاءِ ته سهي!“ سدوري عجب مان

پيو. ماسي سپاڻيءَ جو پٽ اڳي ڪونه وڃائجي ويو هو؟ پير هڏي شاهه وٽ وٺي ويو هو سانس. هڪڙي هڏي ڏٺائينس. هن سڳي سان ٻڌي گهر جي دٻرواري وٽ لٽڪائي ڇڏي هئي. پورن چاليهن ڏينهن کانپوءِ پنهس لڪاءِ اچي ڪيو هو!

”هي ڪا ڪرامت؟“ اٿري ڪوٽر ڪرامتون ڪيون اٿس.

ڪو لڏو پنجن پير ٿورو ٿي آهي؟

گلاب دٻرواري به پٽ جي شادي ڪئي ته پير کان هڏو وٺي

آيو هو!

اهو ڇا جي لاءِ؟“ سدوري ساڳئيءَ طرح عجب مان سوال

ڪيون.

گلاب دسريءَ کي شادي جو پٽُ ڪرڻ لاءِ پڻا ڪونه هئا. شاديءَ ۾ انڌانرو هو ته ٻن سون کان به وڌيڪ دعوت تي ايندا. ايترن چئن کي ڪٿان ماني ڪارائي پورو پوي ها! بس، پير هڏي شاهه جي هڏي ڏيڳ ۾ اهڙي ته برڪت وڌي جو پنج سَو مهان ڪاٺي ويا ته به ڏيڳ اُهاڻي پلاهه سان ٽپ لڳي پئي هئي! واهه ٿري پير واهه!

سدوري جو وات پٽيل جو پٽيل مرهجي ويو
 ”جي اٺون آهي ته مون کي وٺي هل نه“ هن ڳيئون ڏئي
 جلو ٿريءَ مان ڪڍيو.

”مون نه چيو هو ته تنهنجي دشمنن کي اهڙي سيڪت
 ڏياريندوسان جو عمر پير ياد رکندا!“
 ”پوءِ ڀلا ڪڏهن وٺي هلندين؟“ سدوري بي صبريءَ مان
 چيو.

”بس دير ڪهڙي مياڻي ئي هلنداسون.“
 ”ڪيڏي هل؟“

”اڙي صبح جو اٺون بجي، هتان مرڪشا ڪٿي پهريڻ پير
 صاحب جي حاضري پري پوءِ ڏنڌي تي نڪرنداسون.“
 ”بلڪل ٺيڪ!“

(۵)

”او سدورا“
 صبح جا ساڍا ست لڳا هئا، جو منار سدوري جي گهر وٽ
 پهتو هو.

”آيو آيو“ سدورو ڊوٽرندو دس تائون پهتو.

”هل نڪر ته هلون.“

”اجهون آيس.“

سدورو اڳيئي منهن تي چنڊو هڻي بيٺو هو. رهڳو اندران
ڪليءَ تان قيص لاهي تڙ ٽڪڙ ۾ پائيندو ٻاهر نڪتو. هو ٻئي پنڌ
هلندا، رستا ماڀندا، پيٽرول پمپ لڳ گيراج تي پهتا، اتان منار
مرڪشا کڻي، جنهن ۾ ويهي هلڻ لڳا. هيٺالي وٽ پهچي ڪيترا
ورور ڪٽر رستا لٽائري هڪ ميدان تي بيٺا. اتان وري هڪ اهڙي
محل ۾ وڃي نڪتا، جتان اڳيان تار سوڙهي گهڻي هئي ۽ مرڪشا
هلڻ جيستري به جاءِ نه هئي. انڪري هو وٽان پري سان مرڪشا
چڏي، پنڌ ئي گهڻيون مٽيندا هلڻ لڳا.

”ڪٿي پڳجي ته ڪونه پيو آهون“ سدوري اڏين ڦڏين
گهڻن کي ڏسندي چيو.

”نه نه اجهون ته پهتاسون“ منار جواب ڏنو.

آخر هو هڪڙي گهڻي پار ڪري سامهون هڪ دروازي
وٽ اچي پهتا ۽ جتان اڳتي ڪوبه رستو نه هو. دروازي تي بورڊ
لڳل هو.

عالي شان بلند مقام پير هندو شاهه صاحب ڪرامت، پير
طريقت وغيره وغيره. ان ڊگهي عبارت کي پڙهندي في الحال ته
سدوري تي پير صاحب جي اعليٰ هٽيءَ جو رعب طاري ٿي ويو.
منار دروازي کي آهستي آهستي ٽٽڪي هڻي ڪٽڪايو. اندران
جواب ۾ گجندڙ آواز آيو.

”ڪير؟“

”سائين تو هان جا خادم آهيون. هلڻ آيا آهيون“ منار

ورنديءَ ۾ چيو.

”هليا اچو“ ساڳيو ئي گرجدار آواز ٺڪتو.

هو دروازي کي ڏکڻ اندر داخل ٿي ويا. پاهريان
جڳه جيتري سوڙهي پئي ڏٺي، تنهن کان سدوري کي گهڻي ڪشادي
نظر آئي. هنن هيڏانهن هوڏانهن نهاريو پر کين ڪوبه نظر نه
آيو.

”اتي وائٽرن وانگر ڇا پينا ڪريو؟ اندر هليا اچو.“
 هو ٻئي ڄڻا ڀرڻو هٿائي سامهون واري ڪوٺيءَ ۾ گهٽري
 ريا. سدوري ڏٺو ته ڪوٺيءَ جي فرش تي تڏو وڃايل هو.
 سامهون هڪ بئريگ سفيد ۽ ڪاري چٽڪري ڏاٿر هيءَ سان ملول
 ويهائڻ سان ٽيڪ ڏيڻ پٽ سان ويٺو هو. ڪارو چوڻو ۽ سنهي
 اڇي ڪپڙي جي ڊگهي ٽوپي پاتل هوس. بئريگ جون اکيون بند
 هيون پر سندس چپ آهستي آهستي چُري رهيا هئا.
 ”ڇو آيا آهيو؟“

منشار سدوري کي ٺوٺ هنڌي، جنهن جو مطلب هو ته
 جلدي جلدي ۾ سڀ ڪجهه ٻڌائي ڇڏي نه ته ڪڍيا وينداسون.
 ”سائون، مون کي هڪ ڇوڪريءَ سان محبت ٿي ويئي
 آهي؟“ سدوري لڄائيندي چيو.
 ”پوءِ؟“

پير هڏي شاهه آواز ڪڍڻ سان گڏ پهريون ڀيرو اکيون
 کولي هنن ڏانهن نهاريو. سدورو هن جون ڳاڙهيون اکيون ڏسي
 گهٻرائجي ويو!

”هوءَ تو سان محبت ڪري ٿي يا نه؟“
 ”نه سائون بادشاهه“

”ڪنهن جي چوڪري آهي؟“

”سائون، بخش دادا جي“

”ڇا چوڪري سهڻي آهي؟“

”نه سائون“

”ڇا شڪل ٻيڙي اٿس؟“

”نه سائون“

”ڇا پيو بکڻ ليڪ ليڪ ٻڌاء؟“ هڏي شاهه ڪٽڪ

آرانر ۾ چيو ته سڏورو سڄو وسامي ويو.

”نه سائون تيار سهڻي آهي.“

”نالو ڇا اٿس؟“

”ڪڪان“

”ٻاهر نڪري ٿي؟“

”ها“

”ڇڳو، هاڻي ٻڌاء تون چاهين ڇا ٿو؟“

”سائون، ڪڪان کي مون سان محبت ٿي وڃي، هوء مون

سان شادي ڪري جيئن دشمن جو غرور ڀڃي“

هڏي شاهه وري اڪيون پوري ڇڏيون ۽ ڪجهه ڏيڻ

کانپوءِ ڪوليون ”سوا يارهن مرويه ڪڍ.“

سڏوري کڻي ۾ هٿ ورتو. هڪ ٿيڏي پيسو به نه نڪتس.

”ولو سائون“ منار کڻي مان سوا يارهن مرويه ڪڍي

پير صاحب جي هٿ تي رکيا.

”ٻڌو“ پير صاحب هنن سان ڳالهائڻ لڳو. ”آئون هڪڙي

آرسيءَ جو چوڪنڊر ٽڪرو ڏيان ٿو. توکي ماڪيءَ جي ماناري

جي ڳولا ڪرڻي پوندي. جڏهن اهو ڳولي لهون ته ان جي هيٺان

آرسيءَ جو ٽڪرو رکي ڇڏ، اهڙيءَ طرح جو ماناري مان ماڪيءَ

جا ٿيا ٿيا ڪرڻ ته سڏو ان تي پون. سمجهي؟“

”ها، سائون ايتائون ته سمجهي وڃن. پر ٿيا ٿيا پاڻهن نه

ڪرڻ ته پوءِ؟“

”تون هڪ ڳوڙهو ماناري ۾ رهائي ڪڍجنون، پوءِ جيڪا

آرسيءَ ٿي ماڪي پوي سا ان تي ملي ڇڏجنون. بس ايترو ڪر

ڪري آرسِي مون وٽ ڪٿي اڃ. باقي ڇا ڪرڻو پوندو، سو پوءِ
ٻڌائيندو سائين.

هندو شاهه اٿيو ۽ ڪپٽ کوليائين، هڪٿري طاق جي ڪنڊ
پر آرسين جا ٽڪر پيا هئا، جنهن مان هڪٿرو ڪٿي آيو.
”اچي وٺو هيءُ ۽ هلندا ٿيو“

بني چڻا ادب سان هٿ ٻڌندا اُٻتي پيرين ڪوٺيءَ مان نڪتا
۽ مرڪشا پر چٽرهي نروڻ ٿي ويا. سدوري جو منهن خوشيءَ کان
ٻهڪي پيو هو.

”پير صاحب مون کي وٺو ڪراچي ٿو لڳي!“ باقي يار
پيا گهڻا ٿو وٺي.

”اهي ته هر پيري ڏيڻا پون ٿا، پر ٻڌو اٿم ته هو سوا
يارنهن رويين مان مرڳو سوا رويو پاڻ وٽ مرڪندو آهي، سو به
قرا کي ڏيندو آهي.“

باقي پنج روييه قنڌر شهبانر ۽ پنج روييا نوراني نور جي
درگاهن ڏانهن نذرانو موڪليندو آهي.

”هاڻي ته راهه جو ڪم ٿي ويندو. هو ڏانهن ڪڪان کي
مون سان محبت ٿي ويندي ۽ دشمن جو منهن ڪاٽو ٿي ويندو.“
سدورو دل ٿي دل ۾ ڳڻيون هڻڻ لڳو:

”يلا اهو ڪو ڏينهن مون کي به مرڪشا هلائڻ لاءِ وٺي ڏي!
ڪجهه ٽوڪڙ ڪمائي وٺون.“

”اٿري هل بابا، هلي مرڪشا ڪڍ“ منار خوش ٿيندي چيو
”اڃ ته پير صاحب جو ديدار ٿيو اٿئون، پاڻ به سٺائو لڳندو.“

(۶)

صبح ٿي چڪو هو. سج جا ڪڪر ٿا اڳڻ تي پئجي رهيا هئا. پر سدورو اڃا گهري نندڻ ۾ سهانا سهانا خواب ڏسي رهيو هو. هن ڏٺو ته هڪ سينگاريل جاءِ ۾ صوفي تي ويٺو آهي. پاسي ۾ ڪڪان قيتي لباس پهري سندس ڪلهي تي هٿ رکي ويٺي آهي. دادا بخش منهن لٽڪايو سندس اڳيان هٿ ٻڌي بيٺو آهي. ٻلو پهلوڻ ۽ ٻين غنڊن کي سندس نوڪر باننا ورائي رهيا آهن. ايتري ۾ منار ڪمري ۾ اندر گهڙي ٿو، جنهن جي هڪڙي پاسي کان نجوم ۽ ٻئي پاسي کان پير هڏو شاهه آهن. هو چوي ٿو ته: ”سدورا هي سوالي ٿي تو وٽ آيا آهن“

”گهر جيڪي گهر ٿو اٿو“ سدورو حڪم ڏئي ٿو. هو ٻئي هٿ ٻڌي چون ٿا: ”سائين تون سدورو چٽيه لکڻ آهين. تنهنجي هرڪا خواهش پوري ٿي رهي آهي. اسان غريبن کي به ڪا خزانتي مان امداد ڏي ته حياتيءَ جا چار ڏينهن سکيا وڃي گذاريون.“

اوچتو منار جو آواز ڪنن ۾ ٻرڻ لڳس. هو چرڪ ڀري ڪٽ تان اٿيو ۽ سڌو دمنواڙي تي پهتو. ”گليل ڪٿي آئين استاد!“

”ڪيئن نه آئيندس. ڪالهنوڪر تنهنجي ڪم پويان لڳو هو.“

”اٿري راهه ٿري راهه منهنجا يار“

”تو منهن ڦرتو؟“

”ها ليڪ آهي، شينهن جا منهن ڦرتا پيا آهن!“

منٺار چيلهن سان ٻڌل گليل چوٽري سدوري کي قابو ڪرائي. پوءِ مرڪڙا تي ويهي گاڏي اسٽارٽ ڪري هلڻ لڳو.

”تون وڃڻ پيو؟“

”ها، پيو ڇا؟“

”گڏجي ڪونه هلندي؟“

”تون ڪهڙي جنگ جوئڻ پيو وڃڻ، جو آئون پنهنجو ڏينهن به خراب ڪريان!“

”ڇڏو تون وڃ آئون پاڻي ڪم ڪري ايندس“

”ٿورو هوشياريءَ سان ڪم ڪري اچين“ ويندي

ويندي منٺار هدايت ڪندڙ ويس

”تون فڪر نه ڪر“ سدوري جواب ڏنو.

منٺار مرڪڙا هلائي ويندو رهيو.

سدورو ڦيرو کائي وري گهر ۾ گهڙيو. ٿوري سبت کانپوءِ سائيڪل کڻي ٻاهر نڪتو. هو چورائو اُڪري هڪ گهٽيءَ تي اچي بيٺو. سامهون بند ٿيل دڪان جي شتر مٿان هڪ جهرڪي ويٺل ڏسي، هن جي تري به ٽپي آئي. گهڻا ڏينهن گليل جو نشانو ڪونه چٽيو هو ائون. ننڍڙي هوندي هٿ گهڻو هيرل هوس. هو نشان جو آزمودو وٺڻ لاءِ سائيڪل تان لهي بيٺو ۽ گليل ڳچيءَ مان ڪڍي هڪ ڳوٺرو ڳوٺريءَ مان ڪڍيائون، جيڪا سائيڪل جي هنڌل ۾ لٽڪي رهي هئس. ڇت ٻڏي نڪاءَ جو گليل ڪڍائون ته ڳوٺرو سڌو وڃي جهرڪيءَ کي لڳو ۽ اها ان ساعت زمين تي ڪري ڦٽڪڻ لڳي. هن کي جهرڪيءَ جي سرڻ جو افسوس ته ڏاڍو ٿيو، پر خوشي اها ٿيس ته سندس نشانو پڪو هو. هو گليل

جي ڳڻ سان ڪچي نرمين کي کوٽڻ لڳو. جيئن ڪڏو ٿئي ته ان ۾ جهرڪيءَ کي پوري ڇڏجي.

”اٿري چورا نرمين ۾ ڪو خزانو اٿئي ڇا؟“

هڪ اڌ روت شخص کيس نرمين کوٽيندي ڏسي پھڻ لڳو ”نه ڇا ڇا نه، جهرڪي مٺي پئي آهي. قبر کوٽي پوريانس ٿو.“
 ”پتيا هيءَ ته رت ۾ ڳاڙهي ٿي پئي آهي.“ هن جهرڪيءَ کي ڏسندي چيو.

”ها، ڪنهن شرارتيءَ گليل هڻي ماريو اٿس.“

سدوري هو شياريءَ کان ڪم وٺندي جواب ڏنو.

”ڪنهن پاپيءَ کيس ڪيو آهي؟“ پر پوءِ ان شخص جي

نظر اوچتو سدوري جي ڳچيءَ ۾ لٽڪندڙ گليل تي وڃي پئي.
 ”هلا ٿئي ڪو ٻلا گليل نه تنهنجي ڳچيءَ ۾ پيل آهي توڻي ماريو اٿس“

”نه ڇا ڇا نه، پاڻ اهڙو پاپ نه ڪريون. اها گليل به ان

ڇوڪر کان ڦري اٿس“ سدورو دل ٿي دل ۾ پنهنجي سياڻپ تي خوش ٿيڻ لڳو.

”ڇڱو ڇڱو اها گليل هيڏانهن ڪر“ انهن چوندي ان

شخص سدوري جي ڳچيءَ ۾ کڻي هٿ ورتو.

سدوري وٽ ڏٺي اٿيو ۽ جيئن اڇل ڏٺي ڇڏائڻ جي
 ڪوشش ڪيائين، تيئن اهو شخص اونڌي منهن وڃي ڪريو.
 سدوري هڪدم سائيڪل تي سوار ٿي پيدل تي نروسر رکيو.
 پوڙهي نروسر تان اٿي وٺي گهوڙا گهوڙا ڪئي.
 ”اٿري جهليو بدعاش ڪي. ولوس تان ويو آهين!“
 مرثيون واکا ٻڌي هن ٽن ماڻهن سدوري کي جهلڻ لاءِ
 وٺي ڊوٽر پاتي، پر هو تينر تينر سائيڪل هلائيندو ڇڏندو ويو.

پريان نيٺ هڪ اسڪولر سوار اچي جهليس. ماڻهو جهلي کيس ساڳي ان جاء تي وٺي آيس، جتي ڏکيل شخص جي پٽن ۽ ماڻهن سدوري کان گيل ڦري ورتي ۽ ڏاڍي ڦيه به ڪڍيائونس. جڏهن ماڻهو موٽي ويا، تڏهن سدورو به ناسرڻ واپس گهر موٽيو. هن کان گيل ته ڦرجي وٺي هني، جنهن کان سواءِ مهڊ سر ڪرڻ ناممڪن هئي.

(۷)

شار جو منار اڃا رکشا جو ٿاڻو پورو ڪري گهر پيو ٿي سر هن، جو سدورو اچي گڏيس. هن کيس ساڻس ٿيل ويڙهن بيان ڪري ٻڌائي:

”خبر ٺاهي ته ڪڏهن ڀاڳ ڪندس، اڃا ته جنهن ڪم ۾ ٿو هٿ وجهان سو اونڌو ٿيو پوي!“

”گهٻرائڻ جي ڪهڙي ضرورت آهي؟ اهڙن ڪمن ۾ شڪاوتون ته پيش اينديون آهن!“ منار آت ڏيندي چيو.

”مون پڪو ارادو ڪيو آهي ته ڪنهن به آزمائش کان منهن نه موڙيندس. جيڪائون مقصد ٿئي حاصل ٿيندو. ڀلي ڪيتريون به مصيبتون سر تي سهڻيون پون.“

”شابس هٿ ٻڌ، پير ساڻن جا نڀا به اڻ ٿر هوندا آهن“ منار وري پُٽي ڏنس.

”پير گيل ته هو ڪيخٽ ڦري ويندو. هاڻي ڪٿان آئيندس؟“ سدوري چيو ”اٿري، تون فڪر نه ڪر، آئون ساڻو آهيان، ڊنو ڊپ ڪري به گيلون اڳيئي هٿ ڪيون هئو. ٻي به پني اٿس تون ڪٿي وڃ. ساڻي سنڀالي ڪم ڪيئن. شار جو وري حالي احوالي

ٿينداسون.

”منار تو ته منهنجو مشڪل آسان ڪري ڇڏيو، تون مرڳو گليل ڏئي ڇڏ، باقي ڪم منهنجو. سياڻي ضرور توکي خوشخبري ٻڌائيندس.“

سدورو گهر موٽي آيو. ٺار موڪلائي رهڻي هئي ۽ رات جو انڌيرو ڇانئجي رهيو هو، پر سدوري جي اندر ۾ آند مانڌ ٿي رهڻي هئي. هو سارو وقت اُٽ ويهه ڪندو ۽ جڳ ماريندو رهيو. هن کي مرڪي مرڪي اُن شيطان پوڻي تي ڦاٽي رهيا هئا، جنهن خواستو هو جو ملهالو مڇائي ڪائس گليل ڦرائي. رات جو ننڊ ٿي ڪانه آيس. صبح جو اٺ کن ٿيا ته هو سائيڪل کڻي وري پنهنجي گهر تي روانو ٿيو. هو مارڪيٽ کان نڪري روڊ ۾ ويندو وڃي رهيو هو. کيس سمجهه ۾ نه پئي آيو ته ماڪيءَ جو مانارو ڪٿي ملندو. اوچتو پريان يعقوب نظر آيس. هو تيز سائيڪل هلائيندو، ان تائين پهتو، ”يعقوب ڳالهه ته ٻڌندو وڃ“

چو ڇا ٿو چئو؟

”تو کي خبر آهي ته ماڪيءَ جو مانارو ڪٿي هوندو؟“

”پر ڪهڙو مانارو سُريل؟“

”اٽري ماڪيءَ جي مکين جو مانارو پيو وري ڪهڙو؟“

”ڇا ڪندين؟“

”مون ڪڏهن ڏٺو ڪونهي ڏسندس ته ڪهڙو ٿو ٿئي؟“

”ڇڏ يار، ڪوٽر اٽرو ڳالهائجي جيڪو ٺهي به، ڀلا گليل

چو پني ڳچيءَ ۾ لٽڪي؟ ڪا مٿڙي ڳالهه آهي. ٿو ٻڌائين ته نه ٻڌاءِ

منهنجو ڇا آئون وڃان ٿو؟“

انهن چوندي يعقوب هلي لڳو.

”يعقوب او يعقوب“ سدورو وري سڏڻ لڳو: ”ٻڌاءِ وڃ جيڪي گهرندڙين سو ڏيندوسنئون!“

”تو وٽ آهي ڇا جو ڏيندين؟“ يعقوب چتر مان چيو.
”بس مان جلدي وڏو ماڻهو ٿيڻ وارو آهيان، پوءِ جيڪي گهرندڙين سو ڏيندوسنئون!“ سدوري منٿ ڪئي.

”بس ايڏيون مرڪارڊ ٽوٽر ٻڌاڪون نه هڻ“

”پوءِ ڪٿي پلائي ڪري ٻڌاءِ“

”تن جاين جي خبر آڻ، جتي مڪين جا مانارا آهن“

”پوءِ، پاڙي ڪٿي جا ٻڌائون ڇو نٿو؟“

”گار ڏيندين ته اصل ڪونه ٻڌائيندوسنئون“

”تون منهنجو مڙو پاءُ آهين نه ٻڌاءِ“

”اٺون شرافت سان چئنه ته ها هڪڙو وڏو مانارو

گهڻا ڏينهن اڳ پر باغ ۾ ڏٺو هو. پيو جي او آس ڪالوني کان لڏي

آباد ويندڙ سرور وٽ نرسريءَ ۾ گهڻائي مانارا بيٺا آهن. ٽيون

لبرريءَ جي ويرانديءَ ۾ ڪارنس تي مانارو ٿيل آهي.“

”ڪهڙي لبرري؟“

”اهاڻي جيڪا قلمي ويجهو چاڙهيءَ وٽ آهي، ان جي ٻاهران

نريٽون جا وڻ به بيٺا اٿئي. هاڻي ٻڌاءِ ڪهڙو چڪر آهي؟.....“

يعقوب پڇيو.

”بس ڪا خاص ڳالهه ڪانهي-جي ڪم ٿي ويو ته ضرور

ٻڌائيندوسنئون“

اٺون چئي سدورو سائيڪل هلائي ويندو رهيو. هن جلد

ڪان جلد لبرري پهچڻ ٿئي چاهيو. هو تيز رفتار سان سائيڪل

هلائي رهيو هو.

ڪيترن هندن ٽڪر ٿيڻ کان ٻڃي ويو. ماڻهن کيس گهٽ
وڌ پئسي ڳالهائيو. هڪ ٽرڪشا واري نمرو سان مرڻ ڪئي. ”انڌا
سنڀالي سائيڪل هلاڻ ڪٿي مري نه پوين!“
پر هو بي پرواهه ٿيو، منزل ڏانهن ٽوڪيندو وڃي رهيو
هو. سدورو لٽبرريءَ وٽ پهچي گيٽ مان اندر داخل ٿيو. اڳيان
صحن هو. جنهن کانپوءِ ويراندرو ان جي اندر ان هال هو، جتي
ماڻهو ڪتاب ۽ اخبارون پڙهي رهيا هئا. هن سائيڪل صحن ۾
اندر هڪ وٺ سان لڳائي بيهارڻي ڇڏي. گليل ڳچيءَ مان ڪڍي
هن هٿ ۾ جهليو. ڳوٺڙيءَ مان ٻه ٽي ڳوٺڙها ڪڍي قبيص جي
اندرين کيسي ۾ وڌا. مڪون جو مانارو ٺيڪ ويراندي جي
ڪارنس هيٺان لٽڪي رهيو ويو. سدوري آرسيءَ جو ٽڪرو
ڪڍي ماناري هيٺان رکيو. اهڙيءَ طرح جو ماکي ٽپڪي ته سڌو
آرسيءَ مٿان پوي.

ڪجهه فاصلي تان هن نشانو چٽيو، پر اهو گهي ويو ۽ ڳوٺرو پٽ سان لڳي واپس اچي ڪريو، جنهن سان گڏ گليل سندس هٿ کي چنڊي چاڻي چڙيو، هٿ تي رت جون ڳاڙهيون ليڪون لهي ويون هئس. غلطي سندس هئي، تڪڙ ۾ ابتي گليل جهلي هوائون. هن هٿ جي پٺ واري ڳاڙهي ٽڪر کي وات سان چوسي سُر گهٽايو. ۽ هاڻي ٻيو ڳوٺرو ڪڍي گليل سبتي ڪري چڱي طرح ٽڪي نشان هنيون. ڳوٺرو بنان ڪنهن آواز جي ماناري ۾ گهٽ ٿي ويو ۽ ڪيتريون مکيون پُون پُون ڪري ٻاهر نڪتيون. سدورو ٻئي هٿ مٿي تي رکيو، اطمينان سان ماناري کي ڏسي رهيو هو ته ڪيڏي مهل ٿي ماڪي ڪري، پر ماڪي نه ٿيڪي سا نه ٿيڪي.

هاڻي سدوري نڪا ڪئي ٻي نڪا ٿي، هڪدم سُر وٺي جو آڌر ڪئي لڪاءُ ڪيائون ماناري ۾، ۽ سڄو ماٺارو اچي پٽ تي پيو. پر اهو سڪل جو سڪل هو. ماڪي جي مکين سان سڄي فضا ڀرجي وئي. پنج ڇهه ڪاوڙيل مکيون سدوري کي جهٽي ڏنگي وڌو. هن جو بدن نرمين کان گهر کن مٿي ڪڇي ويو. هن تڙ تڪڙ ۾ آرسِي ٽڪر ڪئي قابو ڪيو. هو هيڏانهن هوڏانهن هڻن سان لوڙي لوڙي مکيون اڏائيندو رهيو. اڃا ئڪ تان مڪ اڏاريائون ٿي ته ائين ٿي لڳس ته ڪنهن ڪن تي آري وهائي ڪڍي آهي. ڪن ٿي چنڊيون ته مکيون اندر چاتيءَ ۾ گهٽري ٿي ويون.

هن پريشانيءَ مان وٺي ٻاهر لوڻه وڌي. ڦاٽڪ ٻاهران مڃي لڳل هو ۽ هڪ عطائي ميٽر ۾ چرب نريانيءَ جا ڪرتب ڏيکاري رهيو هو. سدورو لائبريري ٻاهران پٽ جي صفا آخري چيٽري تي ٿلهي مٿان ويهي تاشو ڏسڻ لڳو.

مانارو ڪرڻ سان مڪيون چٽيون ٿي ٻاهر نڪتيون ۽ پُون پُون ڪري اچي ميٽر مٿان پيون هيون. اوچتو ميٽر مان ڪنهن آواز ڪڍيو.

”هي پڻيٽ جو آواز ڪٿان پيو اچي؟“

عائني ماڻهن کي مغالب ٿي چئي رهيو هو. ”بابا! منهنجو ملو جنهن شخص هيون آهي، تنهن کي نانگ بلا چلائي ۽ ماڪيءَ جي مڱ ڇا پر تلوار جي وڍ جو به اثر نه ٿيندو!“ پوءِ تقرير ڪندي رٿر نڪري ويس!

”هي ڇا جو ڏنگ لڳو. الله ٿري سري ويس، اٿري بچايو!“

هُن تي به ٿي مڪيون جهٽي ويون هيون.

”پيو ٿري پيو“ اوچتو ميٽر مان آواز آيو.

”پر ڇو؟“

”ڇا، ٿيو آهي؟“

اڃا ماڻهن پڇيو پئي ته ڊوٽر لڳي وئي.

”گهوٽرا ٿري گهوٽرا سري ويس“ هڪٿري چئي نرمين کان

جهڊ فوٽ مٿي اچل ڏني.

چئن طرفن کان هزارين مڪيون ماڻهن تي حملا آور ٿي

ڇڪيون هيون. چوڌاري ٻٽر ٽول مچي ويو. ماڻهو هراس ۾ هڪ

ٻئي کي لٽائي پڇڻ لڳا.

سدورو پيٽر کان اڪيلو ويٺو هو. هُو مڪين کي ڏوڪو ڏيڻ

۾ ڪامياب ويو. پر ته به سندس بدن ۾ باهه ٻري رهي هئي. هُو

پنهجي تڪليف جي پُرواهه نه ڪندي ماڻهن جي ميٽر ڏانهن ڏسي

رهيو هو. جتي ڊانس ٿي رهي هئي. طرحن طرحن جا آواز اچي

رهيا هئا. دراصل سدوري کي پيون ڳالهيون وسري ويون هيون ۽

هو منرو ڏسڻ ۾ لڳي ويو هو.

"اٿري سري ويس ڪهڙو نه ظالم ڏنگيو آهي"

"ٻوڻي ڪڍي ويس"

"مرڪجين پيران پير دستگير"

ماڻهو ڀڄي به رهيا ته نسرا به لڳائي رهيا هئا.

"اٿري اٿري ڀيٽ ۾ گهڙي وئي"

هڪ نوجوان ڀيٽ لاهي ڇڏي ۽ ڪڇي ۾ ٽپا ڏيڻ لڳو.

ڪيترا ماڻهو ٽپا ڏئي ڀڄي رهيا هئا. سدورو مفت ۾ تاشو ڏسي

رهيو هو. هن کي پنهنجي ڪابه تڪليف ياد ڪانه رهي. ههڙو

جذباتي ناچ هن ڪڏهن به نه ڏٺو هو. مرڪي مرڪي ڪانسر ٽهڪ

نڪري ٿي ويو.

اوچتو سڀ مکيون ڀڄڻاينديون اڏامي ويون. رائي وئي ته

ٻيون مکيون به هننارن جي تعداد ۾ سڀ هن جي پٺيان اڏامي وڃڻ

لڳيون ۽ ڏسندي ڏسندي فضا مڪون کان بلڪل صاف ٿي وئي.

جڏهن مکيون ويون هليون ته ڪي ماڻهو ان بدعاش کي

ڳولڻ لڳا. جنهن جي ڪري هيترا ماڻهو سُڄي پهلو ان ٿي پيا هئا.

سدوري کي اوچتو پنهنجي سائيڪل جو خيال آيو. جيڪا

لبريريءَ جي وٽ وٽ بيهاري آيو هو. هو پٽ ٽپي اندر گهڙيو ۽

جوڙي سائيڪل وٽ پهتو. هن جو جسم اڃا به سور کان ٻري

رهيو هو.

"اٿري پڪڙيو پڪڙيو بدعاش کي" اوچتو راکو

واڪڻ ڀڄي وئي.

"ڇو ڇو؟" سدوري گهٻرائت ۾ چيو.

"اٿري هن جي ڳچيءَ ۾ گليل ڪانه ٿا ڏسو؟"

”اوه! ته تون ئي اهو ظالم آهين، جنهن مڪين جو ماٺارو
ڪيرايو آهي؟“

سدورو سڳو سوتو جهلجي پيو هو. هينئر ماڻهن جي گرفت
مان ڀڄي ڀڄي ويڃڻ به ته ڏاڍو مشڪل هو. پوءِ ته مٿس لٿن، مڪن
۽ جوتن جو وسڪارو ٿي ويو ۽ کيس دل کولي ان ۾ ونهائجاريو
ويو.

(۸)

پير هڏو شاهه پنهنجي خاص ڪوٺيءَ ۾، صبحءَ سان ويٺو هو
۽ سائين جو انتظار ڪري رهيو هو. هن جي چپن تي وظيفو به
جاري هو:

”او..... صبحءَ جا سائين - ڪو پيٽري ٻني لائون مولا،
ڪو مٽ جو سوتر هو ۽ ڳنڍي جو ڳوٺرو ڏيار!“

ايتري ۾ دس تي لڪ لڪ جو آواز ٿئي ٿو ۽ هن جي منهن
تي سُرھائي وري اچي ٿي، هن ٺهي جڙي پلٽي ماري صندل تي ويهي
ٿو هٿ ۾ تسبيح سورڻ شروع ڪري ٿو ۽ پوءِ وڏي آواز سان
سڏي ٿو: ”هليا اچو“

منار ۽ سدورو اندر گهڙي اچن ٿا.
”ڪهه ڪري آهين“ پير هڏي شاهه مرعبدار آواز
ڪڍيو.

منار سدوري جي مٿي کي ٻڌل پٽيءَ ڏانهن اشارو ڪيو:
”ڇا مطلب آهي رات سان ڳالهه؟“
”سائين ڪهه ته ڪونه ٿيو، پر مار دل تي ملي اٿس.
منار چيو.“

”اٿري تون چپ ڪر سائين کي پاڻ ٻڌائڻ ڏي!“

”ها ڇا ٿيو؟“ پير سدوري کي اشارو ڪندي ٻڌائڻ لاءِ

چيو.

”سائين، ماناري جون مکيون ٻاهر نڪري سيٽر ۾ اچي پيون ۽ ماڻهن کي چڙهي ويون. ماڪيءَ جو ٽپو به نه ڪريو ۽ ماڳهن ماڻهن مون کي ماري ماري سڃاڻي وڌو آهي. ٻه ڏينهن ته بخار ۾ پيو هوس.“ ايترو چئي سدورو چپ ٿي ويو!

”هون! تڏهن ڪهه توکان ٿو ٿئي ته انون ڇا ٿو ڪري سگهان؟“

”سائين! ڀلائي ڪريو، انون سڀ ڪجهه ڪرڻ لاءِ تيار آهيان! مرڳو منهنجو مقصد پورو ٿئي!“ سدوري هٿ ٻڌي لڀايو.

”هو آرسيءَ جو ٽڪرو ڪيڏانهن ويو؟“

”اهو هيءُ آهي سائين“

سدوري کيسي مان شيشي ٽڪر ڪڍي کيس ڏنو. هڏي شاهه اکيون پوري ڪو وظيفو پڙهيو ۽ پوءِ شوڪاريندي چوڻ لڳو.

”ڪڍي سوا يارهن رويه“

سدوري کيس ڦوليندي ان مان پورا سوا يارهن رويه ڪڍي پير جي هٿ تي رکيا. اهي رويه به ايندي مهل مٿس ڪنهن مانڊليءَ واري کان اڏارا وٺا ڏنا هئس ۽ سدوري مرڪشا مان ڀاڙو ڪمانڊي اڏهر موٽائڻ جو وعدو ڪيو هو.

پير هڏي شاهه آرسيءَ ٽڪرو موٽائيندي سدوري کي نئون طريقو ٻڌايو:

”ڏڪن جي بلڪل پورا نه ڪر ڪهه ٿي ويندو. تون آرسِي کڻي وڃ ان کي تون ئي پيرا اهڙي ڪنوارِي چوڪريءَ

کي ڏيکارجنون، جنهن کي تو پهرين ڪڏهن به نه ڏٺو هجي
..... سجهيند!

”ڇڱو سائين

پر ٻڌ آرسبي ويجهڙائيءَ کان ڏيکارجنون، جيئن
چوڪريءَ کي اُن ۾ پنهنجي شڪل نظر اچي
ائين ئي ٿيندو سائون!

”ڪم ڪري مون کي اچي ٻڌائجين ۽ نذرانو آڻڻ نه
ري سارج“
”جيڪو سائون جو حڪم“

(۸)

اڄ سدوري کي منار پنهنجي مالڪ کان اڌ ڏينهن لاءِ مرڪڻا
هلانڻ لاءِ وٺي ڏني هئي. هُو پاڻرو ڪمانڊ لاءِ مختلف هنڌن تان
چڪر هڻي سافرن کي مندر تائون پهچائي رهيو هو. اسٽيشن کان
واپس موٽندي گاڏي کاتي وٽ کيس هڪ عورت هٿ ڏنو.
هوءَ وڏ گهرائي عورت لڳي رهي هئي. فيشن واري لباس ۽
ميڪ اپ سان مڪيل چڪيل هئي. ڪلهي ۾ ڇمڙي جو پرس لٽڪي
رهيو هوس. مرڪڻا بيٺي ته هوءَ به ويهي رهي ۽ نرسر نانرڪ آوانر
۾ حڪم ڏيڻ لڳي.

”مرڪڻا وارا تلڪ چاڙهي هل.“

”حاضر بيگم صاحب“

سدورو تلڪ چاڙهيءَ تي هليو، جتان ان عورت لهي گهڻي
ديسر تائون ٻن ٽن دڪانن جو چڪر لڳائي معمولي خريداري
ڪئي ۽ هڪ پيڪٽ ٽيلهيءَ ۾ آڻي رکيو.

ان پوءِ سينٽرل جيل پٺيان مبارڪ ڪالونيءَ ڏانهن هلڻ لاءِ

جيئن اُتي هوءَ هڪ بنگلي ۾ پنڌهرن منٽن تائين ويٺي ۽ پوءِ واپس
مرڪشا ۾ اچي ٿڌي سٽرڪ تي هلڻ جو حڪم ڏنو.

سدورو مرڪشا اسٽارٽ ڪري گل سينٽر وٽ پهتو. هوءَ
ٿي ۽ پوءِ مختلف ڊڪانن تي لهندي ۽ چٽرهندي رهيو ۽ آخرڪار
مرڪشا واري کي پنهنجي آخري منزل جو ٻڌايائون.
”بس هاڻي گهر کان نڪتي ڪافي دير ٿي آهي جلديءَ ۾
سول لائينس ڏانهن هل!“

سدوري کي پاڻ به تڪڙ هڻي ڇو ته کيس ٻاهرين بجلي
مرڪشا موٽائي ڏيڻي هئي ۽ هينئر هڪ ٿي رهيو هو. هٿري پنهنجي
مان ڪڪ ٿي پيو هو. پر ڇا ڪري جو اها عورت هئي، سرد هجي
ها ته کيس ڪٿو جواب ڏئي ڇڏي ها!

اڻوڻو سدوري کي خيال آيو ڏانهن ته کيسي ۾ آرسِيءَ جو
ٽڪر پيو آهي. هن پويان منهن ورائي عورت کان پڇيو:
”ميه صاحب اوهان جي شادي ٿيل آهي يا ڪنوار آهيو؟“
مانيءَ جي منهن تي رنگ اچڻ وڃڻ لڳا.
”ڪهڙا تنهنجو ان ۾ ڇا؟“ تون مرڪشا وارو آهين ڪي
بنساش؟“

سدورو ڊڄي ويو ۽ دل ٿي دل ۾ چوڻ لڳو ته: ناحق
پڇيو مانس خواهيو ته ٿي فلس ڳچيءَ ۾ پوي!“ پوءِ هن ميسو ٿي
جهڻو آواز ڪڍيو.

”ميه صاحب غلطي ٿي وئي مان ايئن پڇي وينس“
سول لائينس وٽ پهچي هن هڪ هنڌ مرڪشا بيٺاري. هوءَ
عورت لهي سامان سان پيريل پلاسٽڪ جي ٿيلهي ۾ هٿ ۾ لٽڪائي
هلڻ لڳي.

”مير صاحب پيا ته ڏٺي وڃو.“ سدوري يادگيري ڏياريس.

”ڪهڙا پيا، بڪين ٿو؟“

”اٿري بابا يڪو ڏيڍ ڪلاڪ هلائي پريشان ڪيو اٿئي.“

وري پيئون ٿي ته ڪهڙا پيا؟“

”ڪهڙو ڏيڍ ڪلاڪ، ڪنهن پريشان ڪيو آهي؟ بدلتين

ڪٿي جو؟“ ”بيگم صاحب ڪجهه تون تيز ڏار. مون کي چاليهه رهيا پاڻرو ڏٺي وڃ. ڳالهه وڌي وئي. سول لائينس ملٽري ايريا ۾ آهي، جتي بنگلن جا چوڪيدار هوندا آهن. ڪجهه بنگلن جا ملازم چوگرد مرڪشا واري کي ڦري آيا، عورت پاڻري کان لاڳيتو انڪار ڪندي رهي ۽ سدورو قسم کڻي ماڻهن کي پنهنجي حق تي هجڻ جو يقين ڏياريندو رهيو. ليڪن عورت وري ان جي ابتڙ ڳالهه ٻڌائيندي رهي.“

”آئون آيس پئي ته هن مرڪشا واري مون کي مرستي تي اڪيلو ڏسي چيئرڻ شروع ڪيو، جڏهن مون گاريون ڏنيونائس ته هن خواهخواه پنهنجن جو ڦٽو شروع ڪري ڇڏيو.“

ماڻهو به ان عورت سان ها ۾ ها ملائڻ لڳا، ۽ هڪ چئي سدوري جي گريبان ۾ هٿ وجهي مرڪشا مان چڪي ٻاهر ڪڍيو.

”بدشاه من مرستي تي توکي عورت کي ڇيڙڻ جي مجال
کيئن ٿي؟“

عورت وري ماڻهن کي چوڻ لڳي.
”انهن ماريو نه مٿي ناس ٿئي کي ڇڏيو ته وڃي جهنڊ ۾
پوي.“

هن جي سفارشي جيلي ڳالهائڻ ڪري ماڻهن سدوري کي
ريڻ ڏٺو. نه ته هو ٿاڻي جي لاکپ ۾ ضرور بند هجي ها!
هن مرڪڻا اسٽارٽ ڪندي عورت کي وڏي آواز ۾ چيو.

”بيگم صاحب اسان غريب مرڪشا وارن کي خدا گهڻو ڏنو آهي. تون ڀلي وڃي پيا کائي پنهنجو پٽ گهاٽو ڪر. مان ته چوٽ سهي ويو آهيان پر ڀيو ڪو اهڙي چوٽ سهي ڪونه سگهندو. خيال ڪجن؟“

عورت به ويندي ويندي چئي ويس.
”مان ته آئيندي پنهنجو خيال ڪنديس پر تون به ماڻهين جي شادي ڪرڻ نه وسارجئون؟“
مرڪشا گھرج ۾ واپس آئيندي منار ملي ويس. هن سندس منهن لٽل ڏسي پڇيو.

”اهڙي وري روئيندو ڇو آيو آهون؟“
”ڪجهه نه پڇ يار - هڪڙي مڪريل رن بڻري ڏئي وئي آهي!..“

خبر ناهي ته اڄ صبح ساڻ ڪنهن جو منهن ڏٺو جو هن تريپاڪ سان پلٽي اٿڪي.
”پر به ٿيو ڇا؟“ منار جي پشانيءَ تي گھنج وري آيا.
سدورمي سڄو قصو ڪري ٻڌايس ۽ منار ٿڌو شوڪارو ڀريو.

”يار اسان مرڪشا وارن جي به ڪهڙي نرندگي آهي. محنت به ڪريون ۽ گاريون به کائون.“

”ڪاٺيه ڇا چاليهن روپين جي ڌنر هڻي وئي؟“
”ڇڏيس يار چاليهه روپيا گهڻا ڏينهن کائيندي“
”پلا ٻڌاءِ آرسِيءَ جو ڇا ٿيو؟“ منار پير ساڻن جي يادگيري ڏياريس ”ها ها ڪٿان ملندي جيڪا منهنجي ڏنل به نه هجي ۽ ڪنوارِي به ضرور هجي.“ ”اهڙي يار ڪوٽر ڪي گئون

آهن ڇا؟ يونيورسٽيءَ جي بس ۾ چٽرهي پنجنون تنهنجي مطلب جي ڳالهه پوري ٿي پوندي. ”
 ”ڳالهه برابر ليڪ آهي“ سدوري چٽي وڃائي
 ”تنهنجي ڪوپٽريءَ ۾ آها ڳالهه ڇو نه آئي؟“
 ”تنهنجي عقل ۾ اڃا گهڻيون ڳالهيون ويهارليون
 پونديون.“

”وري ڪهڙيون ڳالهيون؟“ سدوري ٽڪر ۾ پيو.
 انهيءَ افسانوي يونيورسٽي بس ۾ ويهندين ڇا؟ چريا
 شاگردن سان شاگرد ڏسڻ ۾ ايندين تڏهن ڪم ٿيندي.
 ”ته پوءِ اهو ڪم ته شڪل آهي!“
 اٿري شڪل وري ڪهڙو آهي. شاگردن جهڙا ڪپڙا پائي
 ويجهڻ جيئن سمارٽ ڏسڻ ۾ اچن.“
 ”پر اهڙو سوٽ ۽ شرٽ آئيندس ڪٿان؟“
 ”اٿري اها به ڪا وڏي ڳالهه آهي. جبراءِ ڪلينرس تان هڪ
 ڏينهن لاءِ پينٽ ۽ شرٽ سواڙ تي وٺي وڃ.“
 ”واه ٿري منار واهه تون بيشڪ افلاطون آهين“
 (۱۰)

صبح جا پورا اٺ وڳا هئا. سدورو سنوارجي سينگارجي
 گهر سامهون ٺهيل ٿلهي تي پير رکيو بيٺو هو، جنهن تي هو اڪثر
 ويهندو هو.

ڪجهه دير کانپوءِ منار مرڪڙا تي آيو. سدوري کي
 سُريلو جوان ٺهيل ڏسندي کانئس مرڻ نڪري وئي.
 ”ڇا ڳالهه آهي اڄ ته ڏاڍو ٺاهو ڪٽيو ڳوڻ؟“
 ”ڪيئن ٺهان پيو نه استاد؟“ سدوري پوڻ هنئون.

”اصل جيڪي شيروف کي پيو مات ڏيڻو ڪا گهٽ ڳالهه آهي
چا؟“

”تون پيشانيءَ تي ٿورا وار پکيڙي ڇڏ“

”نه نه ڇڏ يار ايهون ليڪ پيو لڳان“

”هيءَ ٿاءَ ڪنهن ٻڌائي ۽ چڪيلو ٻوٽ ڪنهن جو آهي؟“

”پاڻو رفيق ٿاءَ پاڻي اٿس ۽ ٻوٽ به هن ئي ڏٺو اٿس“

”اهو رفيق ڪير آهي؟“

”اٿري هو جيڪو ماستر صاحب پويان اوطاق ۾

ويهندو آهي“

”ايهون آهي. ماڻهو ڪو شريف ٿو ڏسجي“

”مرڳو شريف نه بي حد شريف آهي.“

”ڇڱو هاڻي هلندو ٿي پڇو“

”مرڪشا ته موٽري بهار“

”اچي بابا مرڪشا به مٽري وئي.“

سدورو مرڪشا ۾ آڪٽر جي ويهي رهيو.

”ڀلا هليون ڪٿي ٿو پيارا“

”تو کي گاڏي ڪاٽي ۾ يونيورسٽي بس وٽ ڇڏي. اٺون

پاٿر ڪاٺل ٺڪري ويندس“

سدورو يونيورسٽي بس ۾ فرنٽ سيٽ تي ٺهريءَ جي

پاسي کان ويهي رهيو.

سندس اڳيان ليڊيئر سيٽون هيون. آهستي آهستي بس ۾ مرض

ٿيندي وئي. ڇوڪرين واريون سيٽون به سڄي ويون ۽

ڪيترين ئي شاگرد بائون کي بهي هڻڻ پيو.

سدورو کون چڱيءَ طرح چٽائي ڏسي رهيو هو. ۽ دل تي
دل پر اهو فيصلو ڪري رهيو هو ته ڪهڙي چوڪريءَ کي آرسِي
ڏيکاري. سندس اندازي مطابق انهن مان سڀ جو سڀ ڪنواريون
هيون.

اي-سي نو رت تي چوڪريون لٽيون. هي به سندن پويان
لهي پيو. ٻه چٽيون اڳيان اڳيان ڳالهائينديون وڃي رهيون هيون ۽
ٽيون چوڪري هنن کان ڪجهه قدام پٺتي رهجي وئي هئي، جنهن
جي سندنل جي پنهنجاڙ ڊگهي ڪٽري شايد اُپي چاڙهي چڙهڻ پر
شڪلات پيدا ڪري رهي هئي. هو ڪجهه ڪجهه وسائل ۽ ٽڪل
ٽڪل پني لڳي.

سدوري کيئي مان آرسِي ٽڪرو ڪڍيو ۽ چوڪريءَ

جي منهن سامهون کڻي جهليو. هن جي نظر آرسِي ۽ سدوري جي مٿ تي پئي. چوڪريءَ تيڙيءَ سان هٿ هڻائي ڇڏيو ۽ ڪجهه به ڪٽڻ سواءِ اڳيان وڌي وئي.

هوءَ بلڪل خاموش رهي هئي، انڪري سدوري جو حوصلو وڌي ويو. هن وري ٻيو ڀيرو آرسِي ڏيکاريس هوءَ هڪڙي سيڪنڊ لاءِ مرڪجي ۽ پوءِ تڪڙو تڪڙو هلڻ لڳي. چوڪري اڃا ساڻ ۾ هئي. سدوري جي همت انڪري به وڌي وئي. هو هڪدم نيون ڀيرو آرسِي سندس منهن اڳيان جهلي بيٺي رهيو.

هن ڀيري چوڪريءَ جي منهن مان ڪيڪ نڪري وئي!
 ”عابده نريده هي غنڊو ته ڏسو!“
 چوڪرين پويان سُڙي ڏٺو ۽ پٺيان ايندڙ ڪي شاگرد ڊوٽر ڀائي وٽس پهتا.

”هي غنڊو هر هر مون کي آرسِي ٿو ڏيکاري“
 هڪ ڇڻي ٿاءِ پڪڙي سدوري کي ٻه ٽي ٺونڀا وهائي ڪڍيا. ليڪن ٻئي شاگرد مارڪينڊڙ شاگرد کي هڪدم کڻي ٻانهن کان جهليو.

”نه يار نه مار ڏيڻ هن جو هرگز علاج ناهي“
 انهن چونڊي ٻن ڇڻن سدوري کي زورِيءَ کڻي پٺ تي ويهاريو ۽ پوءِ چوڪرين کي چوڻ لڳا: ”هن جي مٿي تي هر ڪا چوڪري ڏهه ڏهه ڀيرا جوڙا هڻي.“

هڪ تماشو ٿي ويو. ٽنهي چوڪرين ته کڙين مان سندنبل لاهي ڏهه ڏهه ڀيرا پادرس سدوري جي مٿي تي هنيان پر هر ڪا لنگهندڙ شاگرد ڀائي مڙي وٺڻ خاطر ساڳي حرڪت ڪندي

رهيو. سدوري جو مٿو پلپلو ٿي ويو. هو شرر کان ڳاڙهو پيلو ٿي رهيو. هو ته به چپ رهيو. کيس شاگردن ۾ شاگردياڻيون لاءِ جيڪا دل ۾ عزت هئي سا ويندي رهي. هن سوچيو ته ڪوبه اخلاق نه اٿن مرڳو ڏسڻ جا پٿريل ۽ شريف آهن.

اڌ ڪلاڪ گذرڻ کانپوءِ سدوري کي جهلي پوليس جي حوالي ڪيائون، جن کيس چوڪيءَ تي ويهاري ڇڏيو. آخرڪار هن سٺو جو نوٽ پوليس وارن کي ڏئي پنهنجي جان آجي ڪرائي، جيڪا رقم هن پورا چار ڏينهن مرڪشا هلائي گڏ ڪئي هئي.

(۱۱)

پڇيو. ”ڇا ٿيو؟“ پير هڏي شاهه پنهنجو ڳاڙهيون اکيون مٿي کڻي

”بس سائون جيل وڃڻ کان بچيو آهي“

”ڇو؟“

منار سڄي ڪهاڻي ڪري ٻڌائي.

هڏي شاهه ٿوري وقت لاءِ ڊگهو ساهه کنيو ۽ اکيون وري پوري ڇڏيون پوءِ اوچتو اکيون پٽي ڳالهائون.

”تيون پيرو آرمي ڏيکارڻ تي چوڪريءَ جو عڪس پيو

هو يا نه؟“

”نه سائين نه“ سدوري جواب ڏنو ”جيئن ئي

مون آرمي ڏيکارڻ جي ڪيناس تيئن ئي هن وٺي ريٽ ڪئي ۽

مون ڊپ ۾ هٿ پوئتي ڪري ڇڏيو ۽ عڪس پوڻ کان رهجي

ويو.“

”هون“ هڏي شاهه ڪنڌ ڦوڻيو. ”پوءِ هاڻي ڇا ڪيو

وڃي؟“

”سائون ڪا بهي اٽڪل ڏسيو“ سدوري گتر گترائين.

”پهرين هڪٿري ڳالهه ٻڌاء؟“

”هڪٿري سائون؟“

”تنهنجي پاڻي ويجهو ڏيڍ رهڻ ٿا؟“

”سائون ڏيڍ ڪهڙا؟“

جيڪي سردار يا حرار جانور به کائيندا هجن. مثلاً ڪي ڇهڙا، گرگا يا وري ڪاڇائيون؟“

”ها سائون، سڏيند ٿي. ڪالي مرڊ جي ويجهو هڪٿري

ميدان تي انهن جون چٽر وچٽر جهنگيون آهن“

”شاباس انهن چٽو نه“ پير صاحب پهريون دفعو سڪرايو.

”تنهنجو ڪم بس ڄاڻ ته ٿيو!“

”سائون هن کي ڇا ڪرڻو پوندو؟“ منار پڇيو.

”جا عورت اکيون به ڪجل وجهندي هجي ان جي ڪجل جي

دٻي کڻي اچڻي پوندي!“

”سائون اهو ڪم وري ڪيئن ٿيندو؟“

”اٿري سدورا توکي اهو ڪم ڪنهن حيلي سان ڪرڻو

پوندو“ پير صاحب زور ڏيندي چيو ۽ وڌيڪ ڳالهه جي وضاحت ڪئي.

”پر . اهو خيال رکجنئون، جنهن جي دٻي کڻن تنهن کي ان بابت بلڪل خبر نه پوي. بس اها دٻي ڪجل سوڌو کڻي اچ، توکي اهڙو تعويض لکي ڏيندوسين جو بنان دير به من جون مرادون پوريون ٿي ويندءَ چڱو هاڻي سوا يارهن روپيه ڪڍو!“

”سائون ٻئي پيري پيا گڏي ڏيندس“ سدوري جواب ڏنو.

چڱو چڱو پر پيا اٿڻ نه وسارجئون. بئريگن جي ختمي

دُروڙ به دير پوڻ ليڪ ناهي نه ته سندن مروحن کي سڙچائي

ڪم ڪڍڻ مشڪل ٿي پوندو“
 ”سائين خيال نه ڪريو اسين توهان کي وياج سميت ڏن
 ڀري ڏينداسون من کي سڀا لولا کڻي ڪارائجو، جيئن بئزرگن جا
 مروج خوش ٿي وڃن.“
 ”کوٺلا اجائي بڪ بڪ نه ڪر. هاڻي وڃو. ۽ جلدي ڪم
 ڪري اچو.“ پير هڏي شاهه چڙه ڏئي ڪڍي.
 ”چڱو سائين چڱو ناراض نه ٿيو.“
 هو ٻئي هليا آيا.

(۱۲)

سدورو ۽ منار واپس ايندي مهل پاڻ ۾ ڳالهيون ٻوليون
 ڪندا آيا هيڏين صيبتن سهڻ کانپوءِ به سدوري جي ارادي ۾ ڪا
 گهٽتائي نٿي ڏئي. البت منار ڪجهه شش و پنج ۾ هو. نيٺ هو
 سدوري کان پڇي ويٺو. ”ٻڌ ته ڪجهه ڪونهجو ڪشدين ڀلا
 ڪا سڃاڻو اٿئي ڇا؟“

”يار هڪڙي ڪاچائي سڃاڻان ٿو. ڀلي نالو اٿس. ميدان ۾
 نه جي وڻ پير سان جهڳيءَ ۾ رهندي آهي.“
 ”ڇا ڪجهه به پائيندي آهي؟“

”ٻيو نه ته واهه جو ڪجهه پري پري رهندي آهي.
 اڪيون ڇا اٿس اصل ڪٿوريون آهن ڪٿوريون ۱۰۰۰۰۰.“
 ”ها! هڪڙو شڪل ڪو جهي ٻيو وري شان ڪجهه. ڏاڍو
 ڪو ٺهندي آهي؟ منار ٺٺولي ڪئي.

”نه ٿري نه. هيءَ مٿڙي مشڪي آهي. ڳالهائڻ ۾ اصل ٻني
 ٿر ڪندي آهي. پنهنجي ذات جا مٿڙي واندا پويان لڳل اٿس. پير
 هوءَ مجال آهي جو ڪنهن کي لٽ ڪرائي. باقي آهي سا جبري

نرال!

”پر به تنهنجي واقف ڪيئن ٿي؟“

”اٿري منهنجي وري ڪهڙي واقف آهي. ننڍپڻ و هوس ته مائٽس سوڍيءَ سان گڏ اسان جي پاڙي ۾ ايندي هئي. امان پراڻا ڪپڙا ڏئي هن کان ٿانو وٺندي هئي. ماني پور به کائيندي هئي. سوڍي ٻارن کي سڦرن جهڙا چراگ ڳائي ٻڌائيندي هئي ۽ اسان به ڏاڍو کلندا هواسون. خاص ڪري ”شيدِي سرمو پائي شرماني ٿو“ اهو چراگ ته ٻار هر هر کانئس ٻڌندا هئا.

”تو کي اڃا سڃاڻي ٿي؟“ منار جو ڳالهه ۾ شوق وڌي ويو ۽ اڃا به وڌيڪ پيڻ لڳو.

”ها ها مائٽس ته جيئري ڪانهي. باقي ڪجهه ڏينهن اڳي ڀلي مون کي گڏي هئي، سڃاڻين ٻڌايو مائٽس ته هاڻي اسان سندس گهر کان ٿورو ئي پرتي غريب آباد ۾ رهون ٿا.“

”جي ايهن آهي ته ڪڇل وٺڻ تلاءُ شڪل ڳالهه ٺاهي“
 ”يار ڪڇل ته آئون گهري به وٺان. پر پير صاحب جي هدايت جو آهي. مون کي ڪڇل جي ڊپي اهڙيءَ طرح کڻي آهي، جو کيس ڪابه ڪل نه پوي.“

”پوءِ ڇا ڪندين سدور؟ ڪجهه شڪل مڻلو آهي.“
 منار چوڻ لڳو.

”يار شڪل آهي ته ڇا آهي. ڪه ته ڪرڻو آهي. بس رات جو جهڳيءَ مان وڃي چورائيندو سانس“

رات جا ٻار هن ٿيا هئا. مرستي جون بتيون وسائل هئڻ ڪري چوڌاري ڪاٺيار لڳي پئي هئي. ميدان جي چوگرد پڪي چار ديوارن آيل هئي، جنهن جي اندر جهڳون ۽ گُر ڳلا رهندا هئا. گهرن ٻاهران ڪتن جي پونڪار جا آواز پئي آيا ۽

سدورو ديتو آس تي بيهي، وڻ جي لار تي چٽرهي ويو، جتان لٽڪي جهڳٽيءَ جي ٻاهران بيهي رهيو. سدرو آري سامهون ڪٿو پونڪي رهيو هو. سدوري ننڍڙو پٽر کڻي ٻئي طرف ڦٽو ڪيو، جهن کي ڏسي ڪٿو ان پاسي پونڪندو ويو. سدورو لڪندو لڪندو سدرو ٻاهران اچي بيٺو آهستي آهستي دمر کي پويان ريڙهي سِير ڪيائون ۽ ٻه آڱريون وجهي ڪٿو کولي ڇڏيائون. هو ٻين تي هلندو اندر گهڙيو جيئن ڪٿو نه ٿئي. هن ٽارچ ٻاري ڏٺي ته هو ڪوئيءَ ۾ بيٺل هو. سامهون ڀت مان ٻيو دمر نڪتل هو، جو ٻيڪڙيو پيو هو هن ٻاهر نگاهه اچي ته ڀلي کليل آسمان هيٺ ستل نظر آيس.

سدورو ڪوئيءَ اندر چوڻ طرف نهارڻ لڳو. هن ڀت ۾ نڪتل گهڙو ڏٺو، جنهن ۾ ننڍڙي آرسِي ۽ جنهن جي هيٺان پسيءَ جي وٽيءَ ۾ تيل ۽ ڀرسان سِي ۽ ساڳ ٻه رکيا هئا. ڪنڊ ۾ چهي ڦڏي پيتي رکيل هئي، جيڪا ٽن جي دٻي کي ڍڪ ڏئي ٺاهي وئي هئي. هن اها کولي ۽ پٽر هيٺ مٿي ڪيا. هيٺ تري ۾ دٻلي پئي هئي. اها کوليائين ته ان ۾ ٻه ڪجل نظر آيس.

هو خوش ٿي ويو.

”رن ڪٿي رکي آهي ڪجل جي دٻي. هيءَ به ڪا رڪڻ جي جاءِ آهي؟“ هو دل ٺي دل ۾ چوڻ لڳو.

سدورو جيئن اڃا ٻاهر نڪتو ته ٻاهر ڀلي اڳيئي سونئي ڪيون پئي هئي.

”اڄ ٻچو، تنهنجي مرمت ڪريان. چڱن جو ٻار ٿي اهڙا ڪم ٿو ڪرين“

سدورو جا چيهه چهي پيا، سندس ٽنگون ڪنڊن لڳيون. هن مٺ پيڙي ڪجل جي دٻي لڪائي ڇڏي ته تان ان جو پتو نه لڳي وڃي. ڇو ته کيس پنهنجي اميدن جي ڪائنات ان دٻي ۾ نظر

اچي رهڻي هئي. جنهن جو پٽو ڀڄي کي پوڻ سان سڀ ڪجهه مليا مٽ ٿي ٿي ويو.

”مون پيتيءَ مان ڪابه شيءِ نه ڪڍي آهي“ سدوري جهڻو آواز ڪڍيو.

”ته پوءِ هتي ماڻهن جا ڳڻه ڏنا هونئي جو چورائڻ آيو هئون؟“ ڀڄي گار ڏئي ڪڍي.

سدورو گار سهي ويو. ڀلا ڀيو ڪري به ڇا ٿي سگهيو. ”اٿري ماڻ ڪيو ڇو بيٺو آهين؟ ٻڌاءِ ته ڇا ڪڻڻ آيو هئون؟“

هن ڪجهه به نه ڳالهايو. ڳالهائي به ڇا ها! ڀڄي هن جي سامهون اچي بيهي رهڻي ۽ ٿوليندڙ نگاهن سان سندس جائزو وٺڻ لڳي. سدوري جي مُٺ بند هئي.

”هلا ٿئي بيان (بي ايان) هيءُ مُٺ پر ڇا اٿئي؟“ (سدورا مُٺ نه کولجڻون نه ته ٺهيل ٽڪيل محنت پائڻي ٿي ويندي)

هو دل ٿي دل پر پنهنجو پاڻ کي چوڻ لڳو. هو ڀڄڻ جا سانباها ڪرڻ لڳو ته ڀڄي به کيس تالڻي ورتو.

”جيڪڏهن ڀڄڻ جي ڪوشش ڪئي اٿئي ته سونئي سان ڪوپڙي به اڌ ڪري ڇڏينديان ۽ سڌو ٿي ڏيکار ڪونه ڏيکاريندس ڀلي ته منهنجي جان هلي وڃي“ سدوري ضد ڪيو.

”پوءِ سڌيان پاڙي وارن کي“ هن جواب ٻڌڻ کان سواءِ ئي چور چور جو وٺي سڌ واکو ڪيو.

”خدا جي واسطي چپ ڪر.“ سدوري هٿ ڪڍي ٻڌا. ۽ پوءِ خوشامد ڪندي چوڻ لڳو.

”اسين تنهنجي ماءُ ۽ توکان ٿانءُ ڪونه وٺندا هواسون؟“

”ها ها ته پوءِ جلدي ڏيکار ته ڇا آئي؟“

”هڪڙي شرط تي“ سدوري چيو.

”ها ها جلدي بڪ نه ته تنهنجو خير ڪونهي.“

”مون کي هتان پڇاءُ ۽ ڪنهن کي به منهنجو ڏس پتو نه

ڏجن.“

”چڱو چڱو ڏيکار“

سدوري مٿ ڪولي ڪجل ڏيکاريو.

”بس ان ٿورڙي شيءِ لاءِ چوري ڪرڻ گهڙيو آهين؟“

پلجيءَ کان ٽهڪ نڪري ويو. ٻاهران ماڻهن جو آواز ويجهو پوڻ لڳو.

”ار پلجي ڊججٽين نه..... چور اندر آهي يا ٻاهر نڪري ويو.“ پريان ڪنهن مرد جو آواز آيو.

ٻاهر گوڙ وڌي رهيو هو ۽ هڪ هڪ ڪري سيني جهڳڙ مان سرد ٻاهر نڪرڻ لڳا هئا.

سدورو پڳهر ۾ سڄو ٻڏي ويو هو. هو ڏکي رهيو هو پر پلجي هٿ ٻڌايس.

”وڃ وڃ .. هتان نڪري وڃ.“

ڪوئيءَ جي پٽ کان هيٺان هڪ ٽر پيل هو. جتان ماڻهو آسانيءَ سان لنگهي جاءِ کان ٻاهر اچي سگهيو ٿئي. اتان نڪري سدورو وڻ جي ڏاڙ تي چڙهي ويو ۽ ٿڪي پٽ جي ٻئي تي پير

ڳاڻي جيئن پي ڀر ۾ روڊ جي پاسي ٿيو ڏٺائون تيئن پير ڪڪي ويس ۽ اونڌي منهن وڃي ڪريو. ٿنگ کي ڏاڍي ضرب مرسي ۽ هو منڊڪائيندو منڊڪائيندو وڃي گهر پهتو.

(۱۲)

”تون اڪيلو ڇو آيو آهين؟“

”سائين سدوري جي ٿنگ ڀڄي پئي آهي“ منار ورائيو.
”ڇو ڇا ٿيو؟ ... ڪم نه ٿيو ڇا؟“ پير هڏي شاهه تعجب

ڪاڌو.

”نه سائين هو جيئن ئي ڪڇل جي دٻي ڪٽي ڀڳو ٿي تيئن ئي ڪاڇائي کي هٿ ۾ سونتي ڪٽي بيٺل ڏٺائين. هن س ڪولڻ لاءِ چيو ته سدوري انڪار ڪري ڇڏيو. ان ڳالهه تي ڪاڇائيءَ وٺي گوٽر مڇايو. پوءِ سدوري انهيءَ شرط تي س ڪولڻ جو واعدو ڪيو ته هوءُ ڪنهن کي به سندس نالو نه ٻڌائيندي. ايتري ۾ ٻاهر جاڳ ٿي وئي ۽ ماڻهو جهڳٽ مان ٻاهر نڪرڻ لڳا. پاڻي وارين جهڳٽيءَ کي گهيري ورتو پر ڪاڇائيءَ ڀڄڻ جو مرستو ٻڌايس. هو ڀٽ ٽپي ٻاهر ڀڄي ويو. ڀڄي ته نڪتو پير اونڌي منهن وڃي ڪريو ۽ ٿنگ ڀڄي پيس. پوءِ منڊڪائيندو منڊڪائيندو گهر پهتو. هاڻي هڪڙي رڪ به ڪٿي نٿو سگهي. خبر ناهي ته ڪهڙي هڏي ڀڳي اٿس. انڪري مجبورن مون کي اڪيلو اچڻو پيو آهي. توهان ڏانهن گهڻا نيار ۽ سلام موڪليا اٿس ۽ چيو اٿس ته ڪانه ڪا ترڪيب ضرور ٻڌايو. پوئين ترڪيب فيل وڃڻ جو کيس گهڻو ڏک ۽ رنج پهتو آهي.“

”ڇڱو ڇڱو اڳي جو ۽ هاڻوڪو حساب ڏيو“ پير

هڏي شاهه مرڪاڻيءَ سان چيو.

”ها اجهو سائينجن جو نذرانو حاضر آهي“

منار تڪڙ ۾ پير ڏانهن روپيه وڌايا.

”سدوري کي وڃي چئيس ته وڃي چيري جي دل کڻي

اچي!“

”ڇڱو سرڪار، توهان جا احسان آهن، جو اسان اتريلن

تي ايڏي پاڇه ڪري راهه لڳايو ٿا“ منار ڪنڌ جهڪائي هٿ

ٻڌي شڪريو بجا آندو.

منار نئين ترڪيب جو ٻڌي خوش ٿيندو ٻاهر نڪرڻ

لڳو ته هڪوار پير صاحب وري به تنبهه ڪندي چيس.

”سدوري کي ٻڌائي ڇڏيس. جيڪڏهن اهو سولو ڪر

به نه ٿيس ته مون کان پوءِ ڪابه اميد نه رکي.“

سدوري کي ڏکُ معمولي لڳو هو. پر ٻئي تان ڪرڻ

ڪري مٿڙي نر ٿڙي وئي هئي. منار کيس مرڪڻا ۾ ويهاري

جهڻي ڪنڀار ڏانهن وٺي هليو. ڪنڀار هن جي پير کي به چار

قرارا جهٽڪا ڏنا ته مرڳ پنهنجي جاءِ وٺي بيٺي. پر سور اڃا به

گهڻو هوس، جنهن لاءِ ڪنڀار تيل جي شيشي ڏيندي چيو هوس ته

تنگ کي نرن کانوئي ڪٽيءَ تائون ڏينهن رات به پيرا هفتي ۾ مالش

ڪندا رهندا ته سور صفا ڪافور ٿي ويندو. واقعي ٽن چئن ڏينهن

کانپوءِ سدوري جي تنگ اصل ٽٽاڪو ٿي وئي.

(۱۳)

رات جا ٻار هن ٿيا هئا. سدوري مرڪڻا جي اسپيد تينر

ڪري ڇڏي. هو رات جو ۹ بجي کان ايهن ئي وڻ ڳيندو ڦري

رهيو هو. سندس هٿ ۾ ٽارچ هئي. هو ٽارچ جي روشني وٺڻ تي وجهندو رهيو. پر ڇهرا به رات جي ڪارن پاڇن ۾ خبر ناهي ته ڪٿي لڪي ويٺا هئا. ٿورو اڳيرو هلڻ سان سڪل وٺڻ نظر آيس، جنهن تي ڪوبه ساڻو پڻ نه هو. اهو اڳاهرو ئي اڳاهرو ۽ ٺوٺ ئي ٺوٺ هو. هن ڏٺو ته ان جي هڪڙي ٺوٺ ڏار تي به گول تارا چڪي رهيا هئا. سدوري ٽارچ هڻي يقين ڪيو ته برابر ڇهرو وٺڻ آهي.

”اي مرڪڻا وارا“

شايد ڪنهن سدوري کي ڏسي ورتو هو ۽ مجبورن اوڏانهن ويو. ڇا آهي ساڻون؟“ هن ٽڪي لهجي ۾ سوال پڇي. پر سامهون بيٺل مٽي کي ڏسندي ئي ڊڄي ويو.

”ڇا ڪري رهيو هئس ايدانهن؟“

پيٽ وارو پوليس وارو هو.

”ڪجهه به نه“

”پوءِ به؟“

”پيشاب ڪرڻ وارو هوس“ هن پاڻ تي ضابطو رکندي جواب ڏنو.

”پوليس هيڊڪوارٽر ڏانهن هلڻ آهي“

”ڪا بهي مرڪڻا گئي ڪريو هيءَ خالي ناهي.“

”هيءَ خالي ناهي ته ان ۾ ڇن وٺڻ آهي“

”ساڻون مون کي هلڻ ناهي“

”ڇن؟“

”منهنجي مرضي“

”ڪٿي رهندو آهين؟“

”نٿو ٻڌايان“

”تو کي خبر آهي ته آئون ڪير آهيان؟“

”جي ها، هڪ سپاهي“

”تڏهن به تون نٿو ڊڄين؟“

”ڊڄن آهي جن ڏوهه ڪيو هجي، مون ڪجهه به ناهي

ڪيو. اهو ته منهنجي مرضيءَ جو سوڌو آهي، ڪنهن کي ويهاريان

يا نه ويهاريان، ڪنهن جي پيءُ جو نوڪر ناهيان.“

”ته تون سڌو ئي ڪونه هلندي؟“

تيز ڦر ڦراهه ٿي ۽ چهرو ٺوڪ شاخ تان اڏامي ويو.

سدورو ڪاوڙ ۾ ڀرجي ويو. هن کان بي اختيار مرڻ

نڪري وئي.

”نه - نه - نه نٿو هلاڻ“

”ڇڱو“، سپاهيءَ سائڙ ڪاٽيندي کيس ٻه ڏنڊيون وهائي

ڪڍيون.

سدورو باهه ٿي ويو. هن چٽي پاسي ڏٺو، سترڪ سڄي ٿي

پئي هئي. پري پري تائين ڪوبه ٻئي بشر ڪونه هو. سدوري

تيزيءَ سان سپاهيءَ کي مٿي هڻڻ تي کڻي پري سان وهندڙ گندي نالي

۾ کڻي اچلايو.

هڪ غرو در ڏار ڇپاڪن ٿيو.

ڪجهه سيڪنڊن کانپوءِ سدورو لغو ٿان وانگر شهر ڏانهن

موٽي رهيو هو.

”ڇا ٿي وري؟“ منار پڇيو.

سدوري واقعو دهرائي ٻڌايو.

”ڇڳو ڪينيس، پوليس وارا اسان مرڪڻا وارن کي الانجي ڇاڻا ڪري سجهن. ڳالهه ڳالهه تي چڙهت ڪيو اچن. مرڪڻا کي ته بابي جي سواري ڪري ٿا سجهن ۽ وري پاڻي کان به آڱوڻو ڏيکارين! پر هڪڙي ڳالهه ته ٻڌ مرڪڻا جو نبر ته نوٽ ڪونه ڪيئن؟“

”نه ٿري يار نه، نه ته هيٺائون ٻئي جڳا ٿاڻي تي ٻڌا وينا هجون ها!“

”ٻه ٽي ڏينهن وري به ٻاهر نه نڪرجئين“

”اٿري ڇڏ يار، آئون پانيان ته اڄ ڪم لهي ته سڀاڻي پيو ڏينهن ٿئي! هينئر ئي وڃان ٿو!“

”ته تون ڪونه مڃيندين منهنجي ڳالهه؟“

”ڪم ڪرڻو آهي ته پوءِ ترسان چو؟“

”ڇڳو وڃ الله مالڪ آهي“ منار چوندي موڪلايو.

هو گدوءَ کان بند جي پٺي ڏئي وڃي رهيو هو. رستي تي هڪ بنگلو نظر آيس. جنهن جي اڳ کان کليل لان واري حصي ۾ وڻ تي چيرو ويٺل هو.

هو ڦاٽڪ ٽپي اندر ٿيو. سدوري ٽارچ کي قيص جي بٽڻن جي وچ ۾ اهڙيءَ طرح ڦاسايو، جو ان جي روشني چيري تي پوندي رهي. ۽ ٻو هن نشان ورتو.

نشان ٿڌي ويو ۽ غور سان شپٽراڪ ٿيو. ڳوٺرو ڌريءَ جو شيشو پھندو نڪري ويو.

اهو بنگلو مٿاڇر ڏي آيس. ٻي غلام حسين جو هو. شيشي جي

ڇٽڪاٽ تي غلام حنين جي گهر واري چرڪ پري جاڳي پئي.
 ”ٻڌُ ٻڌُ ته سَهي“ هن ايس پي کي ڏوندائري اٿاريو.
 ”ڇو ڇا ٿيو آهي هن مهل؟“ ايس. پي بٿر بٿر ايندو اٿيو.
 ”پنهجي بنگلي ۾ ڪي ڌاٿريل گهڙي آيل معلوم ٿين ٿا!“
 ”ڌاٿريل ڌاٿريل ڪيئن ٿي چوڻ؟“
 ”ٻاهرين دريءَ جي شيشي ٽٽڻ جو آواز ٿيو آهي.“
 غلام حنين پنهنجي ڀرسان پيل مرائيفل ڪٽي ۽ ٻاهر پھندو
 ويو. ايتري ۾ دريءَ جو پيو شيشو به ٻڙي پيو.
 سدورو سڄو ڏڪي ويو. چهرو به ڇٽڪاٽ جو آواز سڄي
 نه سڳيو ۽ شاخ تان اڏامي ويو.
 ”ڪير آهيون تون؟“ ايس. پي ڪٽرڪ آواز ۾ رڙ ڪئي.
 سدوري جا پير اُڀري ويا. هن کڙين تي نور مرڪيو مگر ٽارڇ
 وسائڻ وسري ويس.
 ”مان چوان ٿو ته بيهي رهه نه ته گولي هڻندوسين!“
 سدورو ڪونه رُڪيو. گوليءَ جو آواز فضا ۾ گونجي
 ويو. گولي سدوري جي ڪلهي کي چلندي شان ٿي هلي وئي.
 هو ٻانهن جهلندو مرڪشا تي سوار ٿيو. سترڪ سان پئي
 هني. هو ڇپ پيٽرئيندو ٻئي هٿ سان غرضه ڊهائيندو تيار تيزيءَ
 سان مرڪشا هلائيندو رهيو. ليڪن جيئن ئي گهر جي ويجهو ٿيندو
 ويو، تيئن مرڪشا جي رفتار گهٽجي وئي. اکيون اڳيان ارندهه
 ڇانئجي رهي هئس مٿو چڪرائجي رهيو هو. ٻانهن ۾ موٽڻ پئي
 اُپريس ۽ گهر تائين پهچندي پهچندي مٿس غنڊوڳي طاري ٿي وئي.
 جيئن ئي هو گهر ۾ گهڙيو ته بيهوش ٿي ويو.

ٻئي ڏينهن منار آيو ته کيس اندر گهرايو ويو.

”ڇا ٿيو؟“ هن کان سرڻ نڪري وئي.

”گولي لڳي اٿس“

”ڪٿي لڳي آهي؟“

”هتي ٻانهن ۾“

”ڇا هيون اٿيس؟“

”هيد“

سدوري جي ماءُ اندر گهڙي آئي هئي، هن منار سان

شڪايت ڪئي.

”پٽ تون دوست ٿيو آهينس تون ڪا سولي صلاح نٿو

ڏينس.“

”ڇو ڇاچي ڇا ڪيو اٿس هاڻي ته سرڪشا هلائي مروزي به

ڪاڻي ٿو“

ڪارو مٿو آهي تنهنجو به ڏسينس ٿو ته ڪي ڏينهن ٿيا

اٿس جو پوتار جي ويو آهي. الانجي ڪهڙو ڪرامتن وارو پير

گولي لڏو اٿس مٿو اهڙو ٿو اونڌيون مٿيون ڏئيس جو مروزي پاڻ

مارايو ڦٽايو ويٺو آهي.

”ڇاچي، هاڻي ڏکيا ڏينهن اچي پورا ٿيا آهن، اجهو ٿو

سدوري جو ڀاڳ کڻي“

جنبو ته تنهنجون ئي آهي هيون اٿس.

”نه ڇاچي نه، توبهه توبهه ڪر. آئون ته پاڻ مشڪلات ۾

مدد ڪندو آهيان. ڀلا سچو دوست جو آهيانس چڱو ڇاچي

سدوري تان هيد لاهه ته آئون ڊاڪٽر ٿو وٺي وڃان.

منار هلڻ لاءِ اٿيو ته سدوري سڌو ڪيس.

”ٻڌ ته سهي“

”ڇا آهي؟“

”ڊاڪٽر کي نه آڻ. مان ڏيندو سانس ڇا؟ پاڻ کي ته نرهر

کاڌو لاءِ به پيو ٺاهي.“

”جڏهن منار سري وڃي تڏهن اهڙيون ڳالهيون

سوچيون“ هو ڊاڪٽر وٺڻ لاءِ ٻاهر نڪري ويو.

(۱۵)

هفتي ٻن ۾ نرهر پيرجي ويو. هي ٻيئي دوست پير هڏي

شاهه وٽ پهچي ويا. جاءِ جي دروازي کي ٻاهران ڪف لڳل ڏسي

سدوري کي پڳهر اچي ويا.

”هي دروازو اڄ چو بند آهي منار؟“

”ڪا خبر نٿي پوي“ هن حيرانيءَ مان جواب ڏنو.

”پاڻو ٿورو ٻڌ ته سهي“ سدورو پير سان لنگهندڙ کان

پيڻ لڳو. جو شايد ساڳي گهٽيءَ جو رهندڙ هو.“

”مون کي خبر آهي توهان ڇا ٿا پيڻ گهرو، شاهه صاحب

لکي شاهه صدر ويل آهي.“ وانهرو واقعي نجوم تي ثابت ٿيو.

”لکي شاهه صدر ... ها ها عرس هوندو آهي“

منار کي ياد آيو.

جي ها“

”ڪيٿائون اچي ويندو؟“ سدوري مٿو ڪنهندي پيڇو.

”اچر تائون اچي ويندو“ يعني ته پنجن ڏينهن کانپوءِ؟“

”ها بلڪل ائين“

”سائين مهر يانني هلو ته منار هلون. جتي هفتا گذري ويا آئي اهي ڏينهن به گذري ويندا.“

پنج ڏينهن به ايهن گذري ويا. ٻئي ڇڻا وري به پير هڏي شاهه وٽ حاضر ٿيا.

”اسين گذريل اڱاري تي سائينجن وٽ آيا هو اسون“ منار پير سائين کي ڄاڻ ڪئي.

”ها وڏي سرڪار جو سڏ هو. انڪري آءُ عرس ۾ ويس هوس ڀلا ڪريو خبر؟“ ”جهري جي دل آندو؟“ هو ٻئي دوست خاموش بيٺا هئا.

”مان پڇان ٿو ته دل آندو؟“

وري به ساڳي ماڻ.

”آئون“ سدورو ڪپڙ لڳو پٿر وري هڪي بيهي

رهيو.

”ان ۾ گهٻرائڻ جي ڪهڙي ڳالهه آهي صاف صاف ٻڌاءُ. منهنجي شيءِ ڦٽ لڳي يا نه، ته آئون آئيندي لاءِ ڪجهه سوچي سگهان.“

هڏي شاهه نمر لهجو اختيار ڪيو.

”سائين اها ته نه آئي سگهيس“ سدوري هاڻ بي

ڌڙڪ جواب ڏنو.

”ڀلا سوا ٻه ميل يڪاهيءَ جوڙي سگهون ٿو؟“

”ها سائين سولائيءَ سان!“

”چڱو ٻڌ، آئون توکي هڪڙو تعويز ڏيان ٿو. ان کي تن

ڏينهن تائين تون ڳچيءَ ۾ وجهي ڇڏجن، سجهي؟“

”ها - ايتائين ته سڄي ويس؟“

”چوٿين ڏينهن جمع جي رات جڏهن بانرارون بند ٿي وڃن ۽ سترڪن تان اڄ وڃ گهٽجي وڃي، ته انوقت مرڳو هڪڙي گوڏ پائي ڳچيءَ ۾ تمويڏ لٽڪائي ٻاهر نڪرڻين. ها پوءِ تون ڏوآبي وٽ پير عبدالله شاهه بخاريءَ وٽان جوئڙڻ شروع ڪئين. جڏهن تون ٻه ميل جوئڙي پورا ڪندين ته تمويڏ کي ٻاهه وٺي ويندي.“

”ٻاهه لڳي ويندي؟“ سدوري جون اکيون ڦاٽي ويون.

”ها ٻاهه ۾ تمويڏ بڻري ويندو. تون ان جي مرڳ کڻي مون وٽ اچين ۽“ پوءِ وڌيڪ اٺون ڀاڻهي ڪندس
 ”هي تمويڏ ڪٿي ۽ سوا يارهن رويي ڏي.“
 ”اچي سائين“

”هاڻي وڃو“ هو ٻئي وڃڻ لڳا.

”..... ها ٻڌو جيڪڏهن توهين مرڳ کڻي اچڻ ۾ ڪامياب نه ٿيڻو ته پوءِ مون کي پنهنجي شڪل نه ڏيکارجو. سڄو وڃو.“

تن ڏينهن کانپوءِ -----

خيس جي ڏينهن سدورو گوڏ پائي ڳچيءَ ۾ تمويڏ لٽڪائي سويل ٺي گهران نڪتو. هو عبدالله شاهه بخاريءَ جي درگاهه تي مجاورن سان وڃي ويهي رهيو. رات جا يارهن ٿي ويا هئا. ماڻهو گهرن ۾ آرامي ٿي چڪا هئا. ڪي ايڪٽر بيڪٽر گاڏيون اڃا رستن تي هلي رهيون هيون. انهيءَ مهل سدورو ٻڌايل ترڪيب کي پوري ڪرڻ لاءِ ٻاهر نڪتو.

سِرگاهه کان ٻاهر نڪتو ته آسمان طرف هٿ ڪڍي دعا گهريائين ته: ”يا رب منهنجي ڪا پٽ مرڪڻيون“
هن ساڄي طرف وحدت ڪالوني ويندڙ رروڊ ڏانهن ڊوٽر پاتئي.

اڃا هن اسٽارٽ ورتو ته موٽر وٽ ويٺل ڪٽي کي سندس ڀڄڻ سٺو نه لڳو ۽ هو پوئڪندي پويان لڳو.
سدورو رروڊ تي پهتو ته بند ڦيل دڪان وٽ ٻين جي هيٺان سٽل ڪٽي کي ڀڄ پڇان سٺي نه لڳي. هن جي اکين ۾ رتُ تري آيو ۽ هن به ڏاڏر هڻڻ لاءِ ٻئي ڪٽي جي پُٺُ ورتي. سامهون بنگلي اڳيان هڪ جوان پهريدار ڪٽو بيٺو هو تنهن کي به ڀڄ پڇان سٺي نه لڳي. هن پنهنجن ٻين دوست ڪٽن کي هڪدم رٽڙ ڪري سڏيو.
”يار هي ڪهڙو نالائق ماڻهو آهي؟ خبر ناهي ته ڪٽي جو رول آهي. اسان جون ننڍيون ڪٽي حرام ڪيون اٿس.“
”ته پوءِ بيٺو ڇو آهيون، هلو ته ڪا ڪيڪر ٻاڻري ڪريونس“ ٻئي ڪٽي ورائيو ۽ هي ڪتا به ٻين جي پٺيان پٺيان ڊوٽرڻ لڳا.

سدورو بي فڪر ڊوٽرندو رهيو. کيس پويان لڳندڙ ڪٽن جي ڪابه خبر نه هئي. هن جو ڌيان ته توڙيڏ ۾ لڳل هو ته ڪيڏي مهل ٿا باهه جا چمڪاٽ نڪرن ۽ توڙيڏ سٽڻ شروع ٿئي.
رات تي هڪ پهلووان ڪٽي پڇندڙ ڪٽن کان پڇيو.
”ڪيڏانهن پيا پڇندا رجو؟“ ”اڄ ته سهي ته هن بدعماش کي ڪيڏانهن ڏيکي آڇون!“ هو به ساڻن گڏ ٿي ويو.
”ڪٽي چٽر هائي آهي؟“ فوٽ پاٽ پير سان گڏ وٽ هڪ سٽل

ڪٿي مرڻ ڪندي پيڻو.

”ننڍ ڇا جي ٿو ڪرين هليو اڄ“ ٻين ڪٿن وٽان جواب
 مليس. اڳيان موٽڻ تي ٻيا پنج ڏنڀر ڪٿا بيٺا هئا.
 ”ماملو ڇا آهي؟“

”وري ڇا آهي؟ هليا اچو اسان جي پٺيان“

ڪٿن جي پونڪ پونڪان به وڌندي وئي. جڏهن
 سدوري ڪٿن جي لوڏ کي پٺيان ايندي ڏٺو، تڏهن هو سڄو
 ڪنڀي ويو. اڃا ته هو اڌ ميل به نه جوڙيو هو هو اڃان به
 نرو نرو سان جوڙڻ لڳو. پر ڪٿا ڪو جوڙڻ نه ڄاڻندا ها
 ڇا؟

سدوري کي اوچتو پنهنجي پاڻي واري مڪرائيءَ جو
 خيال آيو؛ جنهن کي ڪنهن ڪٿي ٽنگ ۾ چڪ پاتو هو ته وڏي
 اسپتال ۾ ڊاڪٽر کيس پيٽ ۾ نيون لنگهيون هيون. سڀني جي ياد
 پوندي سدوري جو هانءُ ڏير کي ويو. ۽ هو سڄي همت هاري
 ويٺو هو پيٽ منجهه سيون هٿاڻ لاءِ هر گهر تيار نه هو. ڪٿن کان
 پڇڻ جو خيال ايندي ئي وات مان مرڻ نڪري ويس.
 ”يا مولا بچاءُ“

مرستي جي کاٻي پاسي کان کيس هڪ کليل گيت نظر آيو. هو
 گهڙي ويو، ۽ اندران گيت بند ڪري ڇڏيائين. ڪٿا ڦاٽڪ
 ٻاهران پونڪندا رهيا. ۽ هو ڪو ڪارون ڪندا ۽ لوهي گيت تي
 ڇلائڻ لڳا ٿيندا رهيا.

اها سرڪاري آفيس هئي. سدورو ڪٿن جي پو کان اچان
 به اندر وڃڻ لڳو ته سامهون ننڍڙي ڪوليءَ مان ڇوڪيدار
 ظاهر ٿيس، جنهن جي هڪڙي هٿ ۾ ٽارچ ۽ ٻئي هٿ ۾ لوڙهه
 هئي. ٽارچ جي تيز روشنيءَ تي سدوري جون اکيون ڇڏيون ٿي

ويون.

”اٿري ڪير آهون تون؟“ چو ڪيدار مرعبدار آواز ڪڍيو. سدورو خاموش رهيو ۽ نريان ئي ٿئي اٿليس.
 ”ڪيڏهن ٿو يا هٿيون وري ڏنڊو؟“ چو ڪيدار اکر سان ڪٽرڪو ڪيو.

”آئون بخاريءَ جي درگاهه جو سوالي فقير آهيان“
 ”اتان موٽي رهيو هوس جو ڪتا پٺيان لڳهه جان بچائڻ لاءِ هتي ڪٿي پناهه ورتو.“
 ”ڪٿي آهن ڪتا؟“
 ”هو ٻاهر.“

چو ڪيدار گيٽ کولي ٻاهر نهاريو.
 ڪتا واپس وڃي چڪا هئا. هو ڪنهن جي پيءُ جا نوڪر ٿورون ئي ها، جو ترسي پون ها.
 ”ڪٿي آهن ٿري؟“

”سائين اڃا هاڻ ته ها!“
 ”هاڻ هئا ته پوءِ ڪيڏانهن نانائڻي گهر ويا.....؟“
 ”تون آهون ڪير؟“

”سائين درگاهه جو سوالي فقير آهيان“
 ”ته پوءِ هتي ڇو اچي سئو آهون؟“
 ”ڪتا پٺيان لڳا هئا.“

”چوريءَ جو مال ڪٿي آهي؟“
 ”چو ڪيدار صاحب آئون ڪو چور ناهيان. مون کي جيئرو قسم ڏئي ٿيڻو ڪٿان“
 ”نه نه آئون توکي ڪونه ڇڏيندس اندر هل صبح جو تنهنجو فيصلو ٿيندو.“

”نه سائين مون کي ڇڏيو مون کي گهر پهچڻو آهي!“
 ”اٿري هلين ٿو يا هٿيون ڏنڊا؟“
 ”سائين صاف ڪريو چوڪيدار صاحب“
 ”صاف ڪريانس - رات جو به آرام نٿا ڪرڻ ڏين
 لوفس“

سدورري کي هڪڙي گندي ڪوٺيءَ ۾ بند ڪري ڇڏيو
 ويو. سڄي رات پير ۽ منگهڻ سندس آڏڙيا ۽ ڪندا رهيا. هو هڪ
 سيڪنڊ لاءِ به سهي نه سگهيو. سڄي رات ڦٽڪندو رهيو.
 صبحءَ ساجهر وڏين مڇن واري چوڪيدار ڪوٺيءَ جو
 دروازو کولي ڇڏيو. ”وڃ نڪر ٻاهر“ هاڻي هيڏانهن جو يلجي
 به رخ نه ڪجئون ۽ ٻاهر نڪرندي ئي نڪرندي هن سدورري
 جي پٺن تي به ٽي ڏنڊا وهائي ڪڍيا.
 (۱۶)

سدورر گهر ۾ منار جو بيچئيءَ سان انتظار ڪري رهيو
 هو ته هو به پورري وقت تي اچي ڪٽر ڪيو.
 ”آئون پانين ٿو ته اڄ پڪ ٿي پڪ ڪامياب ٿيو آهيون“
 منار چيو ”هه يار نه - هيل وري ڪتن مون کي منجهائي ورتو.
 سڄو ڪم ڦوٽڻ ٿي ويو“ رات جو مڇرن واري
 ڪوٺيءَ ۾ پيو هوس صبحءَ سوير اتان چڻو آهيان ”پوءِ هاڻي ڇا
 ٿيندو؟“ منار اڻ ٿڌ ۾ پئجي ويو.
 ”..... پير هڏي شاهه ته بلڪل چٽي ڇڏيو هو ته
 ناڪاميءَ جي حالت ۾ مون ڏانهن نه اچجو.“
 ”نه منار خدا جي واسطي پير صاحب کي راضي ڪري وٺ
 بس باقي هڪڙي ترڪيب پڇڻي آهي، هيل منهنجو ڪم

ضرور ٿيندو. فال واري چيو هو، ته مهيني کانپوءِ منهنجو ڪم ٿيندو. بس مهيني پوري ٿيڻ يا باقي ڪو ڏينهن اچي پڇيو آهي.“
چڱو هل ته پڇونس.

”رڪُ آندو“ پير هڏي شاهه خنڪيءَ مان پڇيو.
ماڻ

”ان ماڻ جو مطلب ته ڪم نه ٿيو.“

”سائون ڪتن پٺُ ڪانه ڇڏي“

”نڪري وڃ، مان بڪواس ٻڌڻ نٿو چاهيان“

”سائون مون کي ماف ڪريو“

”مون پهرين چيو هو ته جيڪڏهن رڪ نه آندڻي ته پوءِ

شڪل نه ڏيکارجنون پوءِ چو منهنجو چهرو ڪٿي منهنجي
سامهون بيٺو آهي؟“

”سائون آئون تباھه ٿي ويندس. منهنجي زندگي برباد ٿي
ويندي“

”پوءِ آئون ڇا ڪريان؟“

”ترهان سڀ ڪجهه ڪري سگهو ٿا. مون کي ڪانه ڪا

ترڪيب ٻڌايو. هن پيري منهنجو پاڳ ضرور کڻندو.“ سندورو
ائين چئي پير صاحب جي قدمن تي ڪيري پيو:

”مون کي ماف ڪريو سائون - مون کي ماف ڪريو.“

”پير هيل به جي تون ناڪام ٿيون ته پوءِ؟“

”سائون هن پيري يا ته آئون ڪم ڪندس يا وري جينرو

ڪونه موندس“

”چڱو مون ماف ڪيو“

”توهان معاف ڪري ڇڏيو“ سدوري جي اکين مان خوشيءَ جا ڳوٺڙا وهي نڪتا.

”سائون بس آخري ترڪيب ٻڌايو. آئون جان جي بانري لڳائي به ڪم پورو ڪندس.“
 ”ڇڳو سوا يارهن روپيه نذرانو ڪڍيو“
 نذرانو ڏنو ويو.

پير هڏي شاهه گهه هيٺان هڪ ننڍڙو هڏو ڪڍيو.
 ”اچي هي قابو جهل - توکي قبرستان ويٺو پوندو. رات جو ڪا پراڻي قبر ڏسي اها کوٽجئون ۽ اتان ان سائين جو هڏو ڳولي کڻي اچ.“
 ”سردي جو هڏو“ سدوري جي لهجي ۾ ڊپ ڀرجي آيو هو.

”ها، ههڙو ئي هڏو هاڻي منهنجي اکين کان ٿري وڃ هيءَ ترڪيب هڪ ٽڪ آهي. جيڪو ڪامياب ٿئي تنهنجي نرندگي رات وڃ ۾ سنوارجي وڃي ۽ ناڪار ٿيندڙ جي سوري حياتي تباهه!“

رات جا ساڍا يارهن ٿي رهيا هئا. سدورو ڪلهي تي ڪرڏر - هڪ ننڍڙي ٽارچ ۽ چاقون پاڻ سان کڻي قبرستان ڏانهن آهستي آهستي هلندو ويو. سدوري جي دل ۾ خوف جو لهرون اٿلي پيون هيون.

ساملو به ڪجهه اهڙو هو. آڏيءَ رات جو قبرستان ۾ داخل ٿيڻ دل گردي واري ماڻهوءَ جو ڪم هو. قبرستان ڪافي وڏو هو. هو قبرون لٽائيندو پري پري نڪري ويو.

هن هڪڙي پراڻي قبر ڏسي ان کي کولڻ شروع ڪيو. اڃا به ٽي ڪوڏرون مس هنياڻن ته هڪڙي وڏي کڏ ظاهر ٿي پئي. هو دل ٻڌي هيٺ لڌو ۽ ٽارچ ٻاري هڏي ڳولڻ جي ڪوشش ڪرڻ لڳو. اوچتو سندس نظر هڪ بيگ تي پئي. جيڪا سڄي مٽيءَ سان لٽي پئي هئي. هن بيگ کولي، ڏٺو ته ان ۾ نوٽن جون ٻي اندازن ٿيون پيل نظر آيون. هڪڙو پيو به ننڍڙو بريڊ ڪيس پراسان رکيل هو، جو وري سڄو سونو گينهون جو پيريل هو.

هيڏو سارو خزانو ڏسي سدوري جون واچون ٽٽري پيون. اڃا هو ڪجهه سوچي به نه سگهيو هو ته پريان ڪجهه آواز ويجهو پوندا ٻڌاين. هو هڪدم ٽارچ وٺي ڇڏي ويهي رهيو. اهو مال هيروئن جي سگهرن اتي لڪايو هو. ٽي ڇٽا سگهر جيئن

ٺي لکندا ڇڏندا اتي پهتا تيئن ئي قبر مان آواز نڪرندو ٻڌائون.
 ”توهان قبر کوٽي منهنجي توهين ڪئي آهي، انون توهان
 کي جيئرو ڪونه ڇڏيندس.“

سگگرن پانيون ته قبر ۾ پيل سردي جو روح اچي پهتو
 آهي ۽ هو هراسان ٿي پڇڻ لڳا منجهان هڪڙو ته ٿاڀو کائي ڪري
 پيو ۽ ڊپ ۾ بيهوش ٿي ويو ۽ باقي ٻه چٽا قبرون لٽاريندا ٿاڀا
 کائيندا ٻاهر رستي تي چرين وانگر ڊوٽيندا ويا.
 سدورو خزانن سان ڀريل سامان ڪلهي تي رکي قبرستان
 جو وچ ڏيندو، پٺئين پاسي کان نڪري ويو ۽ اوندھ جي پيٽ ۾
 وڃي گهر پهتو ۽ ڪنهن کي به سندس ڪل ڪانه پئي.

(۱۷)

ڏسندي ئي ڏسندي سدورو شاهوڪار ٿي ويو. هن
 غريب آباد ۾ پنهنجي لاءِ هڪ وڏي شاهي جاءِ جوڙائي، جنهن ۾ هو
 اميرن وانگر لٽ سان رهڻ لڳو. هن پنهنجي دوست منٽار کي به
 جاءِ جوڙائي ڏني ۽ روزگار لاءِ پنج مرڪڙائون به وٺي ڏنائينس.
 ڪچي آباديءَ جا پلاٽ جيڪي غريبن والاريا هئا، تن مان گهڻن جا
 پيا به سدوري پاڻ پري ڏنا. هن ڪيتريون ئي فليٽون ۽ دڪان
 ٺهرايا، جن جو هو اڪيلو مالڪ هو. مطلب ته سدورو ٿوري وقت
 ۾ سيٺ سدورو سڏجڻ لڳو. پر هو غريبن جو يار ۽ مددگار
 هو. هاڻي دادا بخش وٽ ڪوبه حاضريءَ تي ڪونه ويندو هو ۽
 سدوري دادا بخش جي سڀني شوقن ۽ بدساشن کي پاڻي مان
 لڏائي ڪڍيو، جنهنڪري غريبن سک جو ساهه پٽيو. ٻن سالن
 بعد جڏهن اليڪشن ٿي ته هو به اميدوار بڻيو ۽ وڏي اڪثريت سا
 چونڊجي ويو. سندس عزت ۽ رتبتي ۾ ڏينهنون ڏينهن واڌارو

ٿيندو ويو ۽ هن جي هر پاسي هلندي پچندي ٿيڻ لڳي.

دادا بخش جن پلاڻ تي ناجائز طريقي سان قبضو ڪيو هو، سي سدوري ڪانئس ڦرائي غريبن کي ڏياري ڇڏيا. دادا بخش جي ڪٿي به عزت نه رهي. هن جي ڪمائيءَ جا ناجائز ذريعا ختم ٿي ويا. هڪ دفعي پوليس ڪانئس سندس اوطاق جو قبضو خالي ڪرائڻ لاءِ اچي ڌڪي ڏني هن جا هوش حواس اڏائي ويا. ٻي ڪا واٽ نه ڏسي هو دل نه چاهيندي به سدوري وٽ هليو آيو. ۽ ٽوپي لاهي سندس پيرن تي مڙڪائين ۽ گتر گترائڻ لڳو.

”سيٺ سدورا منهنجون خطائون معاف ڪر، آئون وڏو ماڻهو سمجهندي ٻين کي پاڻ کان گهٽ سمجهندو هوس. ۽ کين بي عزت ڪرڻ ۾ خوش ٿيندو هوس. پر حقيقت ڪري وڏو ماڻهو تون آهين، جو وڏي هلنديءَ وارو ۽ آسودو هوندي به پاڻ کي ننڍو سمجهي غريبن جي پرڳڻو مڙهي ٿو.“

سدوري کيس هٿن کان وٺي مٿي اٿاريو ۽ هن کي سدائون لاءِ معاف ڪري ڇڏيو ۽ اوطاق به آجي ڪرائي ڏنائينس.

ٿورن ڏينهن بعد، سدوري جي ماءُ ڪڪان جو سڱ گهرڻ لاءِ دادا بخش جي گهر وئي. هنن ڪڪان جي شادي سدوري سان ڪرڻ خوشيءَ سان قبولي. ان ۾ هو چوڪريءَ جو بخت بالا ٿيڻ ۽ پنهنجي لاءِ وڏي عزت پائڻ لڳا.

اهڙيءَ طرح سدوري جي عزت ۾ اڃا به اضافو ٿي ويو، جنهن پنهنجي دشمن کي نه مرڱو معاف ڪيو پر ساڻس عزت ڀريو سلوڪ به ڪيائون. ڪڪان سان شادي ٿيڻ واري سندس دل ۾ خواهش به نيٺ پوري ٿي. وڏي ماڻهو ٿيڻ بعد هن جي هلت ۾ ڪڏهن به فرق نه آيو. هو هميشه ٻين سان نرميءَ سان هلندو هو. مطلب ته سدورو هر طرح سان پاڳن وارو چئي لکيو ثابت ٿيو.